

ZELFREDZAAMHEID DOOR ARBEIDSPARTICIPATIE

DE INVLOED VAN DE INSTAPECONOMIE OP FINANCIËLE EN
COMMUNICATIEVE ZELFREDZAAMHEID IN DEN HAAG

Student: Lisa Corporaal (s2184338)

Datum: 6 juni 2025

Begeleidster: Lieke Beekers

MSc: Economics and Governance

Woordenaantal: 14949

Inhoud

Abstract	2
1. Introductie	3
2. De instapeconomie als bestuurskundige interventie	6
3. Theoretisch kader	9
3.1 Arbeidsmarktsegmentatie en de reproductie ervan via reguliere re-integratieprogramma's	9
3.2 De kloof tussen willen en kunnen: financiële geletterdheid, sociaal kapitaal en taalvaardigheid.....	11
3.3 Hoe arbeid en sociaal kapitaal bijdragen aan financiële zelfredzaamheid in de sociale economie.....	13
3.4 Cultureel kapitaal en taalvaardigheid.....	13
3.5 Taalvaardigheid als toegepast menselijk kapitaal en voorwaarde voor financiële zelfstandigheid.....	15
3.6 Conceptueel model en theoretische onderbouwing.....	17
3.6.1 Conceptueel model en theoretische onderbouwing: Deelvraag.....	18
4. Methodologie	19
4.1 Dataverzameling.....	19
4.2 Operationalisering van variabelen.....	20
4.2.1 Onafhankelijke variabele.....	20
4.2.2 Afhankelijke variabele financiële zelfredzaamheid	20
4.2.3 Mediërende variabele communicatieve zelfredzaamheid.....	21
4.2.4 Controle variabele	23
4.2.5 Deelanalyse: Aanvullende verklarende variabele werkervaring	23
4.3 Data-analyse.....	24
5. Resultaten	28
5.2 OLS-regressies.....	30
5.2.1 Model 1: Deelnametijd en financiële zelfredzaamheid	30
5.2.2 Model 2: Deelnametijd en communicatieve zelfredzaamheid.....	31
5.2.3 Model 3: Mediatieverband	32
5.2.4 Model 4 en 5: Financiële zelfredzaamheid, communicatieve zelfredzaamheid en werkervaring.....	34
5.3 Robuustheidscontroles.....	36
5.3.1 Robuustheidsanalyses voor de verschillende stichtingen	36
5.3.2 Robuustheidsanalyse met alternatieve afhankelijke variabele	40
6. Conclusie	43
6.1 Discussie.....	47

Abstract

Dit onderzoek analyseert de relatie tussen deelnametijd aan de instapeconomie in Den Haag en de financiële zelfredzaamheid van deelnemers, met aandacht voor de mediërende rol van communicatieve zelfredzaamheid. De instapeconomie is een lokaal initiatief dat kwetsbare burgers via laagdrempelig werk en coaching probeert te betrekken bij maatschappelijk zinvol werk. Op basis van de literatuur over financiële zelfredzaamheid en theoretische inzichten uit de Social Capital Theory, Cultural Capital Theory en de Human Capital Theory, wordt onderzocht hoe arbeidsparticipatie invloed heeft op vaardigheden die essentieel zijn voor financiële zelfstandigheid. Met behulp van surveydata zijn een reeks OLS-regressies en robuustheidscontroles uitgevoerd. Hoewel er geen direct verband is gevonden tussen deelnametijd en financiële zelfredzaamheid en communicatieve zelfredzaamheid geen mediator blijkt te zijn, hangt communicatieve zelfredzaamheid wel significant samen met financiële zelfredzaamheid. Dit suggereert dat communicatievaardigheden belangrijk zijn in het bevorderen van financiële zelfstandigheid. Beleidsaanbevelingen richten zich op het versterken van deze vaardigheden binnen de instapeconomie.

1. Introductie

In Den Haag ligt de arbeidsparticipatie relatief laag vergeleken met andere steden in Nederland: de stad staat op plek 330 van de 342. Wijken als Den Haag Zuidwest, Laak, het Centrum en Mariahoeve worden gekenmerkt door aanhoudende sociaaleconomische achterstanden. Op 31 december 2023 ontvingen 21.834 mensen in Den Haag een bijstandsuitkering. 16.790 mensen daarvan zitten al langer dan 18 maanden in de uitkering, wat wijst op een grote afstand tot de arbeidsmarkt (Asten, 2024). Traditionele re-integratiemethoden, die sinds 2015 een vast onderdeel zijn van de Participatiewet, bereiken deze doelgroep slechts beperkt (Onstenk et al., 2022). De Participatiewet is ontworpen met het doel om individuen met een bijstandsuitkering terug te leiden naar reguliere arbeid, vaak via vaste methoden zoals sollicitatietrainingen of gesubsidieerde arbeidstrajecten (Asten, 2024).

Een belangrijk kritiekpunt is dat traditionele re-integratieprogramma's in sterke mate worden bepaald door aanbod van arbeid. Het beleid richt zich vooral op de bestaande structuur van de arbeidsmarkt en daarmee op de eisen van werkgevers. Hierbij wordt van werkzoekenden verwacht dat zij zich aanpassen aan het beschikbare werk. Voor mensen met beperkte belastbaarheid of structurele problematiek, zoals gezondheidsklachten of een taalachterstand, biedt dit weinig perspectief. In de praktijk blijft deze groep vaak buiten beeld of neemt slechts beperkt deel aan betaalde arbeid (Van Echtelt et al., 2023). Daarbij kiezen gemeenten in de uitvoering van de Participatiewet vaak voor de mensen die relatief snel en zonder veel ondersteuning kunnen uitstromen naar betaald werk. Het begeleiden van mensen met een lange afstand tot de arbeidsmarkt naar betaald werk kost de gemeente meer geld, en levert minder snel resultaten op. Deze mensen worden hierdoor vanuit de gemeente minder als prioriteit gezien, waardoor zij vaak langdurig afhankelijk blijven van een uitkering (Van Echtelt et al., 2019).

De gemeente Den Haag heeft daarom het programma de Instapeconomie-pilot opgezet, gericht op arbeidsparticipatie door middel van licht-arbeidmatige activiteiten die maatschappelijke waarde creëren in de wijk. De nadruk ligt bij de instapeconomie op het niet-monetaire effect van instapbanen: het bevorderen van maatschappelijke participatie en sociale betrokkenheid. Deelnemers kunnen werkzaamheden uitvoeren vanaf vier uur per week, in combinatie met coaching en begeleiding, en ontvangen hiervoor ook een financiële vergoeding (Gemeente Den Haag, 2022, p. 14). Enkele voorbeelden van taken zijn wijkbuddy's, kookhulpen of buurtconciërges. Zo zorgen buurtconciërges ervoor dat de wijk schoon, heel en veilig blijft, terwijl wijkbuddy's en kookhulpen verse soep bereiden en bezorgen bij kwetsbare

of eenzame wijkbewoners (Gemeente Den Haag, 2022, p. 11).

Los van de participatiezekerheid, wordt bij de instapeconomie ook mensgerichte ondersteuning aangeboden. Zo worden deelnemers geholpen met praktische zaken als schuldenproblematiek, energiezuinig leven en het aanvragen van toeslagen. Tegelijkertijd bevordert het instapwerk de taalvaardigheid. Deelnemers kunnen meedoen aan taallessen en tegelijkertijd hun communicatievaardigheden verbeteren door dagelijkse interactie, in een veilige en stimulerende leeromgeving (Gemeente Den Haag, 2022; Gemeente Den Haag, 2024). Dit maakt de maatschappelijke relevantie van de instapeconomie aanzienlijk.

Maar liefst 2,5 miljoen Nederlanders zijn laaggeletterd, wat directe gevolgen heeft voor hun vermogen om financiële informatie te begrijpen, hulp te zoeken en zelfstandig besluiten te nemen (Algemene Rekenkamer, 2016). De Nederlandse verzorgingsstaat verwacht tot een bepaalde hoogte dat mensen hun financiële problemen zelf oplossen. Een lage financiële zelfredzaamheid onder burgers brengt behoorlijke maatschappelijke kosten met zich mee. Schuldsanering, huisuitzettingen en hulpverlening vormen een belasting voor het sociale systeem (Van Groos et al., 2022). De praktijkervaringen van de Haagse organisatie SchuldHulpMaatje (organisatie voor financiële begeleiding) benadrukt het belang van ondersteuning die verder gaat dan alleen financiële hulp. Ze wijzen op versterking van communicatieve vaardigheden als voorwaarde voor financiële zelfredzaamheid (Van Groos et al., 2022). Toch zijn er veel mensen, die door beperkte taal- en communicatievaardigheden niet goed genoeg voorbereid zijn op de verantwoordelijkheden rondom financiën (Madern et al., 2016; Sepp & Wentink, 2023).

Hoewel financiële zelfredzaamheid als individuele verantwoordelijkheid wordt beschouwd, blijkt uit de bestaande literatuur dat dit afhankelijk is van een combinatie van *capaciteit*, *motivatie* en *gelegenheid* (Van Groos et al., 2022). De *capaciteit* om financieel zelfstandig te handelen, wordt beïnvloed door financiële geletterdheid (Huston, 2010; Remund, 2010; Lucaci et al., 2023) en communicatieve vaardigheden (Clark, 2006; Van der Werf et al., 2016; WRR, 2017). Tegelijkertijd tonen Setiawan et al. (2021) en Khairani et al. (2019) aan dat sociaal kapitaal de koppeling van kennis naar gedrag medieert. Door taalvaardigheid te positioneren als onderdeel van cultureel en menselijk kapitaal (Bourdieu, 1986; Becker, 1993), wordt duidelijk hoe werkervaring en deelname aan de instapeconomie financiële geletterdheid kunnen beïnvloeden via communicatieve zelfredzaamheid (Knipprath & De Rick, 2015). Dit onderzoek levert daarmee een bijdrage aan het begrijpen van de mechanismen waarmee participatie en kapitaalvormen financiële zelfredzaamheid versterken binnen kwetsbare groepen. Hier is de volgende onderzoeksvraag voor opgesteld:

“In hoeverre beïnvloedt de deelnametijd aan de instapeconomie in Den Haag de financiële zelfredzaamheid van deelnemers, en in welke mate wordt deze relatie gemedieerd door communicatieve zelfredzaamheid?”

Daarnaast wordt de volgende deelvraag onderzocht:

“Is er een significant verschil in financiële en communicatieve zelfredzaamheid tussen deelnemers met en zonder eerdere werkervaring?”

Deze deelvraag is wetenschappelijk relevant omdat zij bijdraagt aan het inzicht in hoe eerdere werkervaring het menselijk kapitaal beïnvloedt, en daarmee financiële geletterdheid en communicatieve competenties kan verbeteren (Becker, 1993; Knipprath & De Rick, 2015). De Human Capital Theory stelt dat werkervaring leidt tot de ontwikkeling van vaardigheden die noodzakelijk zijn voor zelfstandige participatie in de samenleving (Becker, 1993). Communicatieve zelfredzaamheid vormt hierin wederom een belangrijke schakel, omdat zij mensen in staat stelt hun financiële situatie beter te begrijpen en hulpbronnen optimaal te gebruiken (Thomas & Gupta, 2021; Madern et al., 2016).

De statistische analyse van het onderzoek is gebaseerd op gegevens uit een vragenlijst die in 2024 en 2025 is afgenomen bij instapeconomie deelnemers. Om een eventueel verband tussen het programma en communicatieve en financiële zelfredzaamheid te identificeren, is specifiek gekeken naar de deelnametijd van respondenten. Verder is gecontroleerd voor de belangrijkste demografische gegevens van de respondenten: leeftijd, geslacht, opleiding en moedertaal. Om deze relatie te testen is een schaalvariabele gecreëerd voor communicatieve zelfredzaamheid, en zijn vervolgens OLS-regressies uitgevoerd. Tot slot zijn twee robuustheidscontroles uitgevoerd. Voor de eerste controle is onderzocht of de resultaten variëren per locatie waar de instapeconomie wordt uitgevoerd en voor de tweede controle is het mediatiemodel opnieuw getest met een alternatieve afhankelijke variabele.

In hoofdstuk 2 zal meer informatie worden gegeven over instapbanen en het ontstaan van de instapeconomie. Hoofdstuk 3 behandelt bestaande literatuur over de relatie tussen arbeid en financiële zelfredzaamheid. Daarbij wordt ook het mogelijke verklarende mechanisme van communicatieve zelfredzaamheid besproken, waaruit verschillende hypothesen zijn afgeleid. De hypothesen worden vervolgens in hoofdstuk 4 behandeld, samen met de onderzoeksopzet en de gebruikte methoden. In hoofdstuk 5 zijn de onderzoeksresultaten gepresenteerd. Tot slot wordt in hoofdstuk 6 het onderzoek afgesloten met een conclusie inclusief

beleidsaanbevelingen, suggesties voor vervolgonderzoek en een discussie betreffende de tekortkomingen van het onderzoek.

2. De instapeconomie als bestuurskundige interventie

Hoewel het percentage werkenden in Den Haag in 2022 is gestegen van 61% in 2014 naar 67%, lijkt die groei nu te stagneren. De groep mensen die nog zonder werk zit, heeft vaak extra ondersteuning nodig om aan de slag te kunnen. Hierdoor blijven relatief veel inwoners langdurig afhankelijk van een bijstandsuitkering (Asten, 2024). Als oplossing hiervoor worden binnen het Nederlandse arbeidsmarktbeleid steeds vaker instapbanen ingezet om mensen met een aanzienlijke afstand tot de arbeidsmarkt te betrekken bij laagdrempelige werkzaamheden. Door de Gemeente Den Haag worden deze banen gedefinieerd als “waardevolle activiteiten in de wijk met maatschappelijke waarde, zonder dat er sprake is van verdringing van werk op de reguliere arbeidsmarkt” (Gemeente Den Haag, 2024, p. 2).

Van de groep bijstandsgerechtigden (en Wajong-uitkering ontvangers) waar de gemeente Den Haag contact mee opgenomen heeft (18.000 in totaal), kon slechts 10% op korte termijn naar werk worden begeleid. Voor 90% was dit niet haalbaar en voor een deel van deze mensen zou reguliere arbeid ongeschikt zijn door bijvoorbeeld hun thuissituatie of chronische ziekte (Ontstenk et al., 2022). De instapeconomie werft wijkbewoners met een grote afstand tot de arbeidsmarkt via wijkorganisaties. Om in aanmerking te komen moet iemand langer dan 18 maanden niet of moeilijk aan werk kunnen komen, of dreigen langdurig werkloos te blijven (Gemeente Den Haag, 2024). Na aanmelding volgt een intake en begeleiding. Er is aandacht voor persoonlijke ontwikkeling via coaching, met het doel om zelfvertrouwen en vaardigheden op te bouwen. Deelname is vrijwillig en laagdrempelig. Mensen kunnen al vanaf vier uur per week instromen. Zij behouden hun bijstandsuitkering en ontvangen daarnaast een vrijwilligersvergoeding (Gemeente Den Haag, 2022). De pilot van de instapeconomie begon in Den Haag Zuidwest, in de wijken Moerwijk, Morgenstond, Bouwlust en Vrederust. Organisaties zoals Stichting Werk van Waarde speelde een uitvoerende rol en zorgde voor de dagelijkse begeleiding. In deze pilot werkten 35 deelnemers aan hun eigen ontwikkeling terwijl zij laagdrempelig werk uitvoerden ter verbetering van de wijk (Ontstenk et al., 2022).

Uitbreiding van de instapeconomie heeft plaatsgevonden via gemeentelijke subsidies. Volgens de *Subsidieregeling Instapeconomie Den Haag 2024* bedraagt het subsidieplafond €2.640.000 per kalenderjaar. Wijkorganisaties die in aanmerking willen komen voor subsidie

moeten aan een aantal voorwaarden voldoen. De organisatie moet instapwerk kunnen regelen en begeleiden voor minimaal 30 wijkbewoners per jaar. Dit werk moet maatschappelijke meerwaarde hebben en mag geen betaalde banen verdringen. Daarnaast moet de organisatie coaching bieden door bijvoorbeeld signalen van deelnemers met problematiek op te pakken en hen door te verwijzen naar passende hulpverlening. Bij de beoordeling van de subsidieaanvraag kijkt de gemeente naar verschillende criteria, waaronder de verwachte maatschappelijke impact, het inzicht van de organisatie in de problematiek van de wijk, de ervaring met vergelijkbare trajecten, de mate van samenwerking met lokale partners, en de beschikbaarheid van een fysieke locatie (Gemeente Den Haag, 2024).

De eerste evaluatie van het programma de Instapeconomie-pilot toont aan dat deelname aan instapwerk een positieve invloed heeft op uiteenlopende levensdomeinen. Deelnemers rapporteerden verbeteringen op het gebied van taalvaardigheid, sociaal netwerk, zingeving, mentale gezondheid en perspectief op de toekomst (Gemeente Den Haag, 2022, p. 14). Tegelijk is het een uitdaging dat deze effecten zich niet direct vertalen in uitstroom naar betaald werk. Dit heeft vooral te maken met structurele barrières op de arbeidsmarkt (Van Echtelt et al., 2019; FNV, 2020). Ten eerste zijn werkgevers soms huiverig om mensen met een uitkeringsverleden, migratieachtergrond of beperking aan te nemen. Er heersen vooroordelen over betrouwbaarheid, productiviteit of taalvaardigheid (FNV, 2020). Ten tweede kan de overgang van uitkering naar werk gepaard gaan met financiële risico's, zoals verlies van toeslagen of onzekere inkomsten bij tijdelijke contracten. Dit ontmoedigt mensen om de overstap te maken (FNV, 2020). Vanuit bestuurskundig perspectief wordt dit verschijnsel ook wel aangeduid als de *poverty trap*. Dit is een situatie waarin werken financieel nauwelijks loont of zelfs nadeliger uitpakt dan het blijven ontvangen van een uitkering, waardoor mensen gevangen blijven in armoede ondanks hun inspanningen om te participeren (Barr, 2020).

De opkomst van instapbanen in Den Haag kan worden geplaatst binnen een bredere bestuurskundige discussie over alternatieve vormen van werkgelegenheid. Instapbanen hebben overeenkomsten met het idee van een basisbaan. Dit is een door de overheid gefinancierde baan tegen minimumloon met maatschappelijke meerwaarde, bedoeld voor mensen die langdurig werkloos zijn (Kleinknecht et al., 2016). Kleinknecht et al. (2016) definiëren de basisbaan als een haalbaar alternatief voor het zogenaamde Onvoorwaardelijk Basisinkomen (OBI). Zij beargumenteren dat basisbanen sociale inclusie bevorderen, omdat het vermijdt dat arbeid en inkomen volledig los van elkaar komen te staan. Basisbanen zorgen voor actieve deelname aan de samenleving en versterken het gevoel van eigenwaarde, status en zingeving bij deelnemers. Dit is ook naar voren gekomen uit de pilot evaluatie van de instapeconomie. Het gevoel van

maatschappelijke erkenning en waardering waren sterk toegenomen bij deelnemers. Hoewel instapbanen niet per definitie leiden tot reguliere arbeid, dragen zij bij aan het opbouwen van werkritme en zelfvertrouwen (Gemeente Den Haag, 2024). Brouwer, Verhoeven en Wilthagen (2018) pleiten in dit verband voor een overgang van sociale naar participatiezekerheid. Participatiezekerheid betekent dat mensen zekerheid hebben over de mogelijkheid om bij te dragen op een manier die past bij hun mogelijkheden. Dit concept stelt dat niet het krijgen van een uitkering, maar het kunnen deelnemen aan de samenleving centraal moet staan in sociaal beleid.

De OESO wijst in het rapport *The Productivity-Inclusiveness Nexus* (2018) op de noodzaak van beleid dat productiviteit en inclusie tegelijkertijd bevordert. Volgens de OESO raken laagopgeleide en sociaal kwetsbare mensen vaak vast in een vicieuze cirkel van onzeker werk met beperkte doorgroeimogelijkheden. Dit zou economische ongelijkheid en een minder productieve samenleving versterken (OECD, 2018). Instapbanen kunnen een instrument vormen om deze cirkel te doorbreken. Een voorwaarde is echter, dat beleid niet langer top-down wordt vormgegeven, maar juist lokaal, zodat er beter rekening kan worden gehouden met specifieke omstandigheden (OECD, 2018, p. 153). Deze gedachtegang sluit aan bij een visie op de sociale economie, waarin niet alleen marktlogica, maar ook sociale cohesie en aansluiting bij lokale netwerken centraal staan. Amin et al. (2002) benadrukken in hun werk het belang van de sociale economie: een sector waarin economische activiteiten worden ingezet met een sociaal doel, vaak in lokale gemeenschappen. Instapbanen passen binnen deze visie omdat ze niet alleen gericht zijn op uitstroom naar reguliere arbeid, maar ook op het herstellen van sociale cohesie in sociaaleconomisch kwetsbare wijken. Deze benadering past binnen een breder *capability-denken*, waarin mensen niet alleen economische middelen nodig hebben, maar ook de daadwerkelijke vrijheid om volwaardig te kunnen deelnemen aan de samenleving (Sen, 1999). Instapbanen kunnen in die zin bijdragen aan het vergroten van keuzemogelijkheden, zelfvertrouwen en sociale netwerken (Gemeente Den Haag, 2022).

3. Theoretisch kader

In het theoretisch kader wordt allereerst de Segmented Labour Market Theory besproken, met het oog op de ongelijkheden die traditionele re-integratieprogramma's in stand houden op de arbeidsmarkt. Een gesegmenteerde arbeidsmarkt sluit bepaalde groepen structureel uit van stabiele werkgelegenheid, waardoor zij minder mogelijkheden hebben om vaardigheden op het gebied van financiën en communicatie te ontwikkelen, of op pijl te houden (Leontaridi, 1998; Grimshaw et al., 2017; Brosnan, 1995). Op basis van literatuur over baanzekerheid en financiële vaardigheden wordt beargumenteerd dat goed ontwikkelde communicatieve vaardigheden bijdragen aan het beter begrijpen en beheren van financiële situaties (Clark, 2006; Setiawan et al., 2021; Khairani et al., 2019).

Om de positieve invloed van arbeidsparticipatie op de ontwikkeling van vaardigheden theoretisch te onderbouwen, worden drie kapitaaltheorieën besproken: de Social Capital Theory, de Cultural Capital Theory en de Human Capital Theory (Bourdieu, 1986; Becker, 1993). Deze theorieën verklaren hoe deelname aan arbeid, sociale netwerken versterkt, en investeringen in persoonlijke ontwikkeling stimuleert.

Gezamenlijk laten deze theorieën en de besproken literatuur zien hoe de instapeconomie een potentieel alternatief vormt binnen de gesegmenteerde arbeidsmarkt. Door mensen met een structurele achterstand kansen te bieden, zou de instapeconomie ontwikkeling op het gebied van zowel communicatieve als financiële zelfredzaamheid kunnen bieden.

3.1 Arbeidsmarktsegmentatie en de reproductie ervan via reguliere re-integratieprogramma's

De theorie van de gesegmenteerde arbeidsmarkten (Segmented Labour Market Theory, SLM) biedt een ander beeld van de arbeidsmarkt dan de traditionele ideeën, die vooral kijken naar opleiding en vaardigheden (Reich et al., 1973; Leontaridi, 1998). Klassieke benaderingen veronderstellen dat de arbeidsmarkt functioneert als één markt waarin beloning en werkgelegenheid bepaald worden door productiviteit en individuele kwalificaties. De SLM-theorie daarentegen, stelt dat de arbeidsmarkt is opgedeeld in gescheiden segmenten die niet-concurrerend zijn en waarin structurele ongelijkheden worden geproduceerd en behouden (Leontaridi, 1998; Grimshaw et al., 2017; Brosnan, 1995). Binnen de klassieke SLM-benadering wordt onderscheid gemaakt tussen een primaire arbeidsmarkt (gekenmerkt door stabiele, goed betaalde banen met doorgroeimogelijkheden) en een secundaire arbeidsmarkt,

waarin onzekere, laagbetaalde en de minder gewaardeerde banen domineren (Doeringer & Piore, 1971; Gordon et al., 1982). Doorgroeimogelijkheden tussen deze segmenten is beperkt door institutionele barrières, zoals discriminatie en gebrekkige arbeidsmarkttoegang. (Leontaridi, 1998).

De SLM-theorie verschuift de focus van de aanbodzijde (de kwalificaties en keuzes van individuen) naar de vraagzijde: de rol van werkgevers, instituties en sociaal beleid in het vormen van kansen en uitsluiting op de arbeidsmarkt (Grimshaw et al., 2017). Brosnan (1995) wijst erop dat sociale achterstelling en uitsluiting niet alleen voortkomen uit individuele tekorten, maar uit een gestratificeerde structuur van de arbeidsmarkt. Beleid kan de positie van mensen aan de onderkant van de arbeidsmarkt benadrukken en daardoor sociale achterstand reproduceren. Werkgevers dragen hieraan bij door vooral bepaalde groepen mensen aan te nemen, mensen zonder arbeidsbeperking, migratieachtergrond of gat in hun cv. Ook bieden ze kwetsbare groepen vaak minder kansen om door te groeien. Zulke keuzes zijn niet zomaar neutraal, maar worden beïnvloed door sociale en politieke factoren. Hierdoor blijven ongelijkheden op basis van sociale klasse, afkomst, geslacht, leeftijd of migratieachtergrond bestaan (Grimshaw et al., 2017).

Vanuit dit perspectief wordt duidelijk hoe traditionele re-integratieprogramma's, zoals vormgegeven in de Nederlandse Participatiewet, onbedoeld bijdragen aan de reproductie van arbeidsmarktsegmentatie. Hoewel deze programma's de ambitie uitdragen om mensen naar werk te begeleiden, ligt de nadruk in de praktijk vooral op het aanpassen van werkzoekenden aan de eisen van de arbeidsmarkt (Van Echtelt et al., 2019, 2023). Deze focus negeert de vraagzijde van de arbeidsmarkt. Gemeenten kiezen vaak voor het 'laaghangend fruit': mensen met een korte afstand tot de arbeidsmarkt, die snel kunnen uitstromen. De meer kwetsbare groepen (met mentale of fysieke gezondheidsproblemen, beperkte taalvaardigheid of een laag opleidingsniveau) krijgen nauwelijks ondersteuning en raken buiten beeld. De gevolgen zijn tweeledig. Ten eerste worden veel kwetsbare burgers gevangen gehouden in het secundaire segment van de arbeidsmarkt. Ten tweede legitimeert het beleid dit proces door werkloosheid en uitsluiting vooral te beschouwen als een persoonlijk probleem van de werkzoekende, in plaats van als structureel probleem. Zoals Grimshaw et al. (2017) stellen: beleid dat de institutionele oorzaken van segmentatie niet adresseert, loopt het risico ongelijkheid niet te verhelpen maar juist te versterken.

3.2 De kloof tussen willen en kunnen: financiële geletterdheid, sociaal kapitaal en taalvaardigheid

Financiële zelfredzaamheid wordt in toenemende mate gezien als een individuele verantwoordelijkheid. Dat veronderstelt echter dat iedereen over voldoende vaardigheden, netwerken en erkenning beschikt om goed te kunnen handelen (WRR, 2017). Financiële zelfredzaamheid wordt door het Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting gedefinieerd als: *“Het vermogen van een persoon om zelfstandig en op een weloverwogen manier financiële keuzes te maken, financiële verplichtingen na te komen en verantwoordelijkheid te dragen over zijn of haar financiële situatie”* (Van der Werf et al., 2016, p. 3). Dit komt neer op vaardigheden zoals budgetteren, plannen, sparen, maar ook het vermogen om hulp te zoeken wanneer nodig (Van Groos et al., 2022).

Financiële zelfredzaamheid wordt beïnvloed door drie samenhangende domeinen: *capaciteit*, *motivatie* en *gelegenheid* (Van Groos et al., 2022). *Capaciteit* omvat cognitieve en praktische vaardigheden, zoals financiële geletterdheid, administratieve vaardigheden en basisrekenvaardigheid (Huston, 2010; Remund, 2010). Ook sociale vaardigheden, zoals communicatie en hulp zoeken, zijn hierbij van belang (Van Groos et al., 2022). *Motivatie* verwijst naar de houding ten opzichte van geld, toekomstgerichtheid, zelfeffectiviteit en discipline (WRR, 2017). Tot slot verwijst *gelegenheid* naar externe omstandigheden die financieel gedrag beïnvloeden zoals toegang tot informatie, hulpbronnen, betrouwbare financiële diensten, sociale netwerken en mentale gezondheid (Van der Werf et al., 2016; Sherraden, 2010). Uit onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau (Sarwary et al., 2024) blijkt dat burgers financiële verantwoordelijkheid vaak als individuele plicht ervaren die door de overheid wordt opgelegd, en dat veel burgers onvoldoende worden ondersteund om aan die verwachting te voldoen. Hierdoor ontstaat een kloof tussen het “willen zijn van financieel zelfredzaam” en het “kunnen zijn van financieel zelfredzaam” (WRR, 2017). In dit onderzoek wordt geanalyseerd welke invloed de instapeconomie heeft op de *capaciteit* van deelnemers om hun financiën in goede banen te leiden.

Wat betreft het “kunnen zijn van financieel zelfredzaam” benadrukken Lucaci et al. (2023) de cruciale rol van financiële geletterdheid voor aspecten zoals loononderhandelingen, pensioenplanning en financiële zekerheid. Hiervoor gebruiken Lucaci et al. (2023) de definitie voor financiële geletterdheid van de European Commission en Ipsos European Public Affairs (2023), namelijk: de financiële vaardigheden die mensen gebruiken bij belangrijke beslissingen over hun inkomen. Shefrin en Belotti (2019) stellen voor, de definitie van financiële

geletterdheid uit te breiden tot voorbij enkel kennis, en ook concepten als zelfbeheersing en budgettering te omvatten. Daarbij benadrukken Shefrin en Belotti (2019) dat financiële kennis pas tot betere beslissingen leidt in combinatie met menselijk kapitaal, dat gerelateerd is aan het handelen naar die kennis. Met het menselijk kapitaal bedoelen de auteurs zowel “weten” als “doen”. Dit menselijk kapitaal kan gelinkt worden aan de eerder benoemde kloof tussen het “kunnen zijn van financieel zelfredzaam” (weten) en het “willen zijn van financieel zelfredzaam” (doen) (WRR, 2017).

In dit onderzoek ligt de nadruk op het “kunnen” en “weten”, doordat gekeken wordt naar taalvaardigheid als sleutelfactor tussen deelname aan de instapeconomie en financiële zelfredzaamheid. Op basis van Clark (2006) kan beargumenteerd worden dat taalbeheersing noodzakelijk is voor het “kunnen” begrijpen van communicatie over financiën, en dat taalbeheersing behoort tot sociaal en cultureel kapitaal. Daarbij komen deze vormen van kapitaal, die door Bourdieu (1986) zijn ontwikkeld, terug in meer onderzoeken over financiële geletterdheid. De bevindingen van Setiawan et al. (2021) hebben bijvoorbeeld aangetoond dat sociaal kapitaal een gedeeltelijke mediërende rol speelt in de relatie tussen financiële geletterdheid en financiële inclusie. Setiawan et al. (2021) bieden daarmee directe empirische ondersteuning voor een mediërend effect van sociaal kapitaal tussen financiële geletterdheid en financiële inclusie. Ze laten zien dat dit sociale element een cruciale rol kan spelen in hoe financiële kennis of vaardigheden vertaald worden naar effectief financieel gedrag of toegang tot middelen. Khairani et al. (2019) komen tot vergelijkbare bevindingen bij studenten in Indonesië, waarbij sociaal kapitaal eveneens als mediator functioneert tussen financiële geletterdheid en financiële inclusie.

Een belangrijke kanttekening bij deze onderzoeken is dat beide bronnen sociaal kapitaal in termen van relaties, vertrouwen, netwerken en interacties beschrijven. Het sociale kapitaal is niet gemeten aan de hand van taalvaardigheid. Wel is de taalbeheersing indirect meegenomen in hoe financiële geletterdheid is gemeten. In beide onderzoeken is gekeken naar de kennis over economische en financiële basisconcepten (Khairani et al., 2019; Setiawan et al., 2021). Dit kan betrokken worden op het “kunnen zijn van financieel zelfredzaam” door het kunnen begrijpen van de basisconcepten (WRR, 2017). En hoewel communicatieve zelfredzaamheid niet expliciet in deze bronnen wordt onderzocht, biedt het concept sociaal kapitaal een zeer relevante variabele. Deze variabele verwijst tenslotte naar de *gelegenheid* component van financiële zelfredzaamheid: externe omstandigheden die financieel gedrag beïnvloeden zoals toegang tot informatie, hulpbronnen en sociale netwerken (Van Groos et al., 2022). Communicatieve zelfredzaamheid sluit hierop aan, omdat het betrekking heeft op het daadwerkelijk begrijpen en

toepassen van die informatie en hulpbronnen (Clark, 2006; WRR, 2017). Hier zal later dieper op worden ingegaan.

3.3 Hoe arbeid en sociaal kapitaal bijdragen aan financiële zelfredzaamheid in de sociale economie

Zoals besproken in het vorige hoofdstuk, is financiële zelfredzaamheid niet alleen afhankelijk van individuele kennis en vaardigheden, maar ook van de sociale context waarin iemand zich bevindt. Binnen die context speelt sociaal kapitaal een cruciale rol: het biedt toegang tot hulpbronnen, informatie, ondersteuning en erkenning. Dit valt samen met het domein *gelegenheid* binnen het model van financiële zelfredzaamheid (Van Groos et al., 2022). Arbeid kan een belangrijke factor zijn voor het opbouwen van sociaal kapitaal. Deelname aan de instapeconomie creëert bijvoorbeeld sociale netwerken waarin deelnemers vertrouwen kunnen opbouwen en kennis uitwisselen (Gemeente Den Haag, 2022). Bovendien kunnen sociale relaties binnen werkprojecten ondersteuning bieden bij het aanleren van vaardigheden zoals budgetteren en omgaan met financiële onzekerheden (Van Groos et al., 2022).

Door deze brede rol in de samenleving kan werk worden gezien als iets dat mensen met elkaar verbindt en hen helpt om financiële vaardigheden te leren en in te zetten. De Social Capital Theory sluit hierbij aan doordat het belicht hoe sociale participatie (zoals deelname aan de instapeconomie) niet alleen een bron voor sociaal kapitaal vormt, maar dat het ook toegang tot praktische vaardigheden biedt (Putnam, 1993; Bourdieu, 1986; Coleman, 1990). Daarbij tonen initiatieven binnen de sociale economie (zoals buurtprojecten of sociale ondernemingen) aan dat sociale participatie kan leiden tot zowel menselijk als sociaal kapitaal (Mandrysz, 2020; Retolaza & San-Jose, 2011). Als het sociale belang vooropstaat in plaats van winst, ontstaat er ruimte voor meer inspraak en samenwerking. Dit bevordert niet alleen economische participatie, maar versterkt ook het zelfvertrouwen en de handelingsbekwaamheid van deelnemers op financieel vlak. Zulke participatieve werkwijzen zorgen voor vernieuwing en maken gemeenschappen sterker in het omgaan met sociale of economische problemen (Mandrysz, 2020). Werk wordt daarmee een middel om financiële zelfredzaamheid te versterken, door het opbouwen van sociaal kapitaal dat mensen in staat stelt beter om te gaan met financiële uitdagingen.

3.4 Cultureel kapitaal en taalvaardigheid

Om door te gaan op de sociale theorievorming, biedt Bourdieu's (1986) Cultural Capital Theory een waardevol kader om de functie van werk te begrijpen. De Franse socioloog ontwikkelde de

theorie als analyse van sociale ongelijkheid en klassenreproductie binnen bijvoorbeeld het onderwijs, de arbeidsmarkt en de cultuursector. Cultureel kapitaal verwijst naar hulpbronnen zoals kennis, taalvaardigheid, stijl, smaak en de manier van doen die sociaal gewaardeerd is in bepaalde contexten. Volgens Bourdieu manifesteert cultureel kapitaal zich in drie vormen: geïncorporeerd (bijvoorbeeld taalgebruik, houding, habitus), geobjectiveerd (bijvoorbeeld boeken, diploma's) en geïnstitutionaliseerd (zoals formele opleidingscertificaten) (Bourdieu, 1986). Vanuit deze theorie is het bezit van cultureel kapitaal een bepalende factor voor de sociale positie van een individu. Bourdieu (1986) stelt dat instellingen (vooral het onderwijssysteem, maar ook de arbeidsmarkt en hulpverleningsinstanties) eerder de culturele vaardigheden van hogere sociale klassen erkennen. Hierdoor is er geen gelijke toegang tot maatschappelijke kansen, maar juist een reproductie van sociale ongelijkheid (DiMaggio, 1979).

Een kerncomponent van cultureel kapitaal is de beheersing van taalvaardigheid (geïncorporeerd cultureel kapitaal): de manier van spreken, argumenteren en jezelf presenteren op een manier die als 'gepast' of 'professioneel' wordt gezien binnen maatschappelijke instituties (Bourdieu et al., 1992). Wie deze stijl beheerst, wordt eerder als legitieme deelnemer erkend in formele situaties zoals sollicitaties, gesprekken met instanties, of financiële hulporganisaties. Wie deze taalvaardigheid niet beheerst, wordt vaak niet serieus genomen of uitgesloten van ondersteuning, ongeacht de inhoudelijke waarde van zijn of haar boodschap. Taalvaardigheid is essentieel om informatie over financiële regelingen, contracten of overheidsdiensten te begrijpen, of om gesprekken met instanties te kunnen voeren (Clark, 2006; WRR, 2017). In deze situaties is het ook belangrijk dat men serieus wordt genomen. Gebrekkige taalvaardigheid kan leiden tot miscommunicatie, waardoor mensen hun financiële rechten mislopen (Van der Werf et al., 2016). Daarmee vormt taalvaardigheid een zwaarwegende factor binnen de *capaciteit* en *gelegenheid* die financiële zelfredzaamheid beïnvloeden (Van Groos et al., 2022).

In het kader van dit onderzoek kan communicatieve zelfredzaamheid worden opgevat als een praktische, toegepaste vorm van cultureel kapitaal. Het betreft hier het vermogen van instapeconomie deelnemers om zich communicatief toereikend te uiten in interacties met bijvoorbeeld werkgevers, hulpverleners of schuldeisers. Door deelnemers communicatieve vaardigheden aan te leren, kan een programma als de instapeconomie, via begeleiding en taallessen, bijdragen aan het vergroten van cultureel kapitaal. Binnen dit theoretisch kader kan de rol van communicatieve zelfredzaamheid als mediërende factor tussen participatie (deelnametijd aan de instapeconomie) en financiële zelfredzaamheid worden begrepen.

Communicatieve vaardigheden stellen deelnemers in staat om: inzicht te krijgen in financiële processen en rechten, effectief te communiceren met instanties (zoals uitkeringsinstanties of schuldeisers), zichzelf te presenteren in sollicitatiegesprekken, en toegang te verkrijgen tot netwerken en hulpbronnen die economisch voordeel opleveren.

3.5 Taalvaardigheid als toegepast menselijk kapitaal en voorwaarde voor financiële zelfstandigheid

Een kapitaaltheorie die zowel de financiële geletterdheid en communicatieve vaardigheden dekt, is de Human Capital Theory van Becker (1993). Vanuit de Human Capital Theory (Becker, 1993) wordt gesteld dat individuen investeren in hun eigen vaardigheden en kennis om hun economische waarde op de arbeidsmarkt te vergroten. De theorie verklaart hoe het verkrijgen van menselijk kapitaal de financiële situatie van individuen en families beïnvloedt. Deze theorie beschouwt onder meer scholing, werkervaring en cognitieve vaardigheden als vormen van menselijk kapitaal. In het licht van deze theorie kan eerdere werkervaring worden gezien als een vorm van menselijk kapitaal die bijdraagt aan de zelfredzaamheid van een individu (Becker, 1993).

De deelvraag richt zich op het verschil in financiële en communicatieve zelfredzaamheid tussen deelnemers met en zonder eerdere werkervaring. Volgens de Human Capital Theory zou werkervaring waardevolle leermomenten bieden, waarbij individuen leren omgaan met geld, communiceren en verantwoordelijkheid nemen (Becker, 1993). Deze opgedane ervaringen en kennis, kunnen bijdragen aan een hoger niveau van zelfredzaamheid onder instapeconomie deelnemers met werkervaring. Personen met eerdere werkervaring hebben al in zekere mate van deze leercurve geprofiteerd, en zouden daarom significant beter kunnen scoren op aspecten van zelfredzaamheid (Knipprath & De Rick, 2015). Daarnaast sluit de theorie aan bij het idee dat hoe langer iemand deelneemt aan werk, hoe meer vaardigheden hij of zij ontwikkelt. Dit benadrukt de relevantie van de duur van deelname aan arbeid of een instapbaan. Naarmate mensen langer deelnemen, bouwen zij meer ervaring op, ontwikkelen zij meer vaardigheden en raken zij vertrouwd met verantwoordelijkheden. Dit kan uiteindelijk leiden tot hogere mate van zelfredzaamheid (Knipprath & De Rick, 2015; Becker, 1993).

De mediërende rol van communicatieve zelfredzaamheid kan eveneens door de Human Capital Theory worden verklaard. Taalvaardigheid en communicatieve competenties zijn belangrijke onderdelen van menselijk kapitaal, vooral in een economische context. Toegang tot informatie, het voeren van gesprekken met instanties en zelfvertegenwoordiging zijn cruciaal voor financiële onafhankelijkheid (Thomas & Gupta, 2021). Een voorbeeld is dat een individu

die geleerd heeft om effectief te communiceren met werkgevers, uitkeringsinstanties of woningcorporaties, beter kan omgaan met financiële verplichtingen. Knipprath en De Rick (2015) stellen dat sociaal kwetsbare deelnemers met minder formele scholing baat hebben bij communicatieve vaardigheden, om toegang te krijgen tot leer- en werkmogelijkheden. Daarmee dient communicatieve zelfredzaamheid als een vorm van toegepast menselijk kapitaal. Het stelt mensen in staat hun andere verworven vaardigheden te benutten binnen sociale en institutionele kaders zoals financiële hulporganisaties of de belastingdienst.

Communicatieve zelfredzaamheid is op dit moment ongelijk verdeeld in de samenleving. Mensen met een lage opleiding, migranten en ouderen hebben vaker beperkte taal- en leesvaardigheid (Fouarge et al., 2011). Volgens het onderzoek van Madern et al. (2016) is deze groep oververtegenwoordigd in de schuldhulpverlening, wat suggereert dat communicatieve barrières hen belemmeren in het zelfstandig oplossen van financiële problemen. De samenhang tussen taalvaardigheid en financiële problemen komt ook naar voren in het rapport van Stichting Lezen & Schrijven (Madern et al., 2016), waaruit blijkt dat mensen met beperkte lees- en rekenvaardigheden vaker het overzicht over hun financiële situatie verliezen. Ook vragen ze minder snel om hulp en voelen zich minder eigenaar van hun schuldenproblematiek. Communicatieve zelfredzaamheid speelt dus een sleutelrol in het versterken van financiële zelfredzaamheid. Door haar mediërende functie maakt ze het mogelijk om informatie te begrijpen, hulp te zoeken en financiële communicatie van instellingen te interpreteren.

2,5 miljoen Nederlanders zijn laaggeletterd, wat betekent dat zij moeite hebben met lezen, schrijven en het begrijpen van basisinformatie (Algemene Rekenkamer, 2016). Dit beperkt hun vermogen om effectief te communiceren en heeft directe gevolgen voor hun maatschappelijke participatie. Madern et al. (2016) stellen dat beperkte lees- en rekenvaardigheid direct correleert met een verhoogd risico op financiële problemen, onder meer vanwege moeite met het begrijpen van overheidscommunicatie en het onvermogen om budgetoverzichten te maken. Deze bevinding wordt bevestigd door Sepp en Wentink (2023). Zij stellen vast dat bijstandsontvangers in Rotterdam met beperkte taal- en communicatievaardigheden vaker afhankelijk zijn van hulpverleners en frustratie ervaren bij het zoeken naar werk of het regelen van uitkeringen. Daarentegen tonen communicatief vaardige respondenten meer veerkracht en zijn beter in staat om ondersteuning aan te vragen en te benutten.

3.6 Conceptueel model en theoretische onderbouwing

In het theoretisch kader van dit onderzoek worden meerdere kapitaal theorieën aangehaald om de relatie tussen maatschappelijke participatie en vaardigheden te belichten, en hoe deze vaardigheden zich verhouden tot financiële en communicatieve zelfredzaamheid. De eerste onderzoeksvraag *“In hoeverre beïnvloedt de deelnametijd aan de instapeconomie in Den Haag de financiële zelfredzaamheid van deelnemers, en in welke mate wordt deze relatie gemedieerd door communicatieve zelfredzaamheid?”* is gebaseerd op een theoretisch kader waarin menselijk kapitaal, sociaal kapitaal en cultureel kapitaal relevante mechanismen blootleggen. Binnen dit kader wordt financiële zelfredzaamheid gedefinieerd als het vermogen om zelfstandig en weloverwogen financiële beslissingen te nemen (Van der Werf et al., 2016). Volgens Van Groos et al. (2022) bestaat dit vermogen uit drie domeinen: *capaciteit*, *motivatie* en *gelegenheid*, waarbij het onderzoek zich met name richt op het domein *capaciteit*. Hier vallen zowel financiële geletterdheid als communicatieve vaardigheden onder (WRR, 2017).

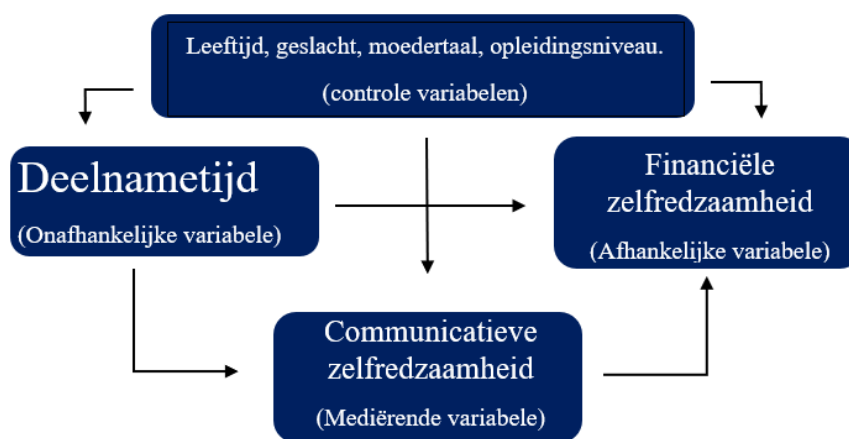
Deelname aan een programma zoals de instapeconomie kan volgens Putnam (1993) en Bourdieu (1986) bijdragen aan het opbouwen van sociaal kapitaal, dat op zijn beurt het financiële gedrag van individuen positief kan beïnvloeden. (Setiawan et al., 2021; Khairani et al., 2019). Sociale participatie binnen werkprojecten versterkt immers netwerken, vertrouwen en wederzijdse hulp, die allen bijdragen aan betere toegang tot informatie en vaardigheden die nodig zijn om financiële verplichtingen na te komen (Van Groos et al., 2022; Mandrysz, 2020). De duur van participatie speelt hierbij een rol, aangezien meer en langere werkervaring een voorsprong kan bieden op de leercurve gerelateerd aan vaardigheden (Knipprath & De Rick, 2015).

De mediërende rol van communicatieve zelfredzaamheid bouwt voort op inzichten uit zowel de Cultural Capital Theory (Bourdieu, 1986) als de Human Capital Theory (Becker, 1993). Taalvaardigheid wordt gezien als een cruciaal onderdeel van cultureel kapitaal en is essentieel voor het begrijpen van financiële informatie en het communiceren met instanties (Clark, 2006; WRR, 2017). Volgens Shefrin en Belotti (2019) leidt kennis pas tot effectieve financiële beslissingen als deze gepaard gaat met het vermogen tot handelen, een vermogen dat sterk afhankelijk is van communicatieve vaardigheden. Deze communicatieve zelfredzaamheid maakt het mogelijk om te communiceren met financiële instanties of hulporganisaties. Op die manier vormt communicatieve zelfredzaamheid dus een brug tussen participatie en financiële zelfredzaamheid (Thomas & Gupta, 2021; Van Groos et al., 2022). Hieruit volgt het centrale idee van dit onderzoek: communicatieve zelfredzaamheid fungeert als een mediërende factor.

Het vermogen om met instanties, werkgevers en schuldeisers te communiceren stelt deelnemers in staat om het in de instapeconomie opgebouwde sociaal, cultureel en menselijk kapitaal om te zetten in financieel zelfredzaam gedrag (Clark, 2006; Van der Werf et al., 2016; WRR, 2017; Thomas & Gupta, 2021). Dit onderzoek wil een empirische lacune vullen: In het kader van de instapeconomie is het verband tussen deelnametijd en financiële zelfredzaamheid, met communicatieve zelfredzaamheid als mediërende factor, nog niet eerder onderzocht.

Figuur 1

Mediatiemodel voor de invloed van werkervaring op financiële zelfredzaamheid via communicatieve zelfredzaamheid

3.6.1 Conceptueel model en theoretische onderbouwing: Deelvraag

De tweede onderzoeksvraag *“Is er een significant verschil in financiële en communicatieve zelfredzaamheid tussen deelnemers met en zonder eerdere werkervaring?”* sluit eveneens aan bij de Human Capital Theory. Volgens Becker (1993) levert werkervaring een opeenstapeling van menselijk kapitaal op, onder andere via opgedane vaardigheden in omgang met geld. Eerdere werkervaring kan dan ook bijdragen aan een grotere mate van zelfredzaamheid, doordat deelnemers via eerdere werkcontexten al ervaring hebben opgedaan met financiële processen en formele communicatie (Knipprath & De Rick, 2015).

Daarnaast tonen Madern et al. (2016) en Fouarge et al. (2011) aan dat gebrek aan communicatieve vaardigheden leidt tot slechtere financiële uitkomsten en een grotere afhankelijkheid van hulpverlening. Eerdere werkervaring kan er dus voor zorgen dat deelnemers al beschikken over een basisniveau van communicatieve vaardigheden en financiële kennis. Dit kan deelnemers met werkervaring een voorsprong geven op deelnemers zonder werkervaring, wat hen in staat stelt om het sociaal en menselijk kapitaal effectiever te

benutten. Hieruit volgt de veronderstelling dat eerdere werkervaring bijdraagt aan een voorsprong op zowel communicatief als op financieel vlak.

4. Methodologie

4.1 Dataverzameling

Voor dit onderzoek is een kwantitatieve studie uitgevoerd naar de relatie tussen de duur van deelname aan de instapeconomie en financiële zelfredzaamheid, met communicatieve zelfredzaamheid als mogelijk mediërende variabele. Bij het uitvoeren van onderzoek in sociaal kwetsbare wijken, zoals bij de instapeconomie, is het essentieel om stil te staan bij de ethische implicaties van het onderzoeksproces. Ethiek is in dit geval een doorlopend aandachtspunt van ontwerp tot publicatie (Fujii, 2012).

De data is verzameld door middel van een vragenlijst met zowel open als gesloten vragen. Tijdens het afnemen van de enquêtes is duidelijk gecommuniceerd dat het onderzoek wordt uitgevoerd vanuit een academisch perspectief, en dat er geen directe gevolgen voor beleid of hulpverlening aan verbonden zijn. Deelnemers is verteld wat er met de informatie gebeurt en dat ze op ieder moment hun deelname konden beëindigen, zonder gevolgen of uitleg. De data is anoniem verzameld om deelnemers te beschermen en om zo eerlijk mogelijke antwoorden te krijgen. Maar omdat het om een relatief kleine groep deelnemers gaat, kunnen beschrijvende statistieken de anonimiteit in gevaar brengen als individuele antwoorden herkenbaar worden.

De vragenlijst is samengesteld door onderzoekers van de Universiteit Leiden in samenwerking met ambtenaren van de gemeente Den Haag. De vragenlijst bestaat uit 55 vragen, verdeeld over verschillende thema's: achtergrondinformatie, motivatie (5 vragen), taalvaardigheid (12 vragen), gezondheid (9 vragen), financiën (7 vragen), opleiding en talent en vaardigheden (6 vragen), dagelijks leven (5 vragen), sociaal netwerk (6 vragen) en zingeving en toekomstperspectief. De eerste meting heeft vorig jaar in april 2024 plaatsgevonden. Voor deze eerste meting is de vragenlijst afgenomen bij drie stichtingen in Den Haag: Stichting Wijk vol Waarde (22 deelnemers), Stichting Lichtpuntjes (14 deelnemers) en Stichting Gewoon Sociaal (15 deelnemers). Voor de tweede meting die dit jaar in april 2025 heeft plaatsgevonden, zijn wederom vragenlijsten afgenomen bij Wijk vol Waarde (41 deelnemers), Lichtpuntjes (25 deelnemers) en Gewoon Sociaal (12 deelnemers). In totaal komt dit neer op 132 observaties.

Door missende waarden op een aantal van de kernvariabelen, zijn uiteindelijk 105 observaties gebruikt voor de data-analyse.

4.2 Operationalisering van variabelen

4.2.1 Onafhankelijke variabele

In dit onderzoek wordt de invloed van het instapeconomieprogramma op financiële zelfredzaamheid gemeten, met communicatieve zelfredzaamheid als mediator. De onafhankelijke variabele van dit onderzoek is de duur van het instapwerk. Dit wordt in de vragenlijst gemeten aan de hand van de vraag “*Hoelang doe je het instapwerk nu?*” In dit onderzoek zal deze variabele worden geduid als “*deelnametijd*”. Doordat deelnemers niet vooraf zijn geselecteerd op basis van hoe lang zij meedoen aan de instapeconomie, kan de variatie in deelnametijd worden beschouwd als min of meer willekeurig. Door te kijken naar de variatie in hoe lang deelnemers meedoen, kunnen veranderingen in de afhankelijke variabelen in de loop van de tijd zichtbaar worden. Dit maakt het mogelijk om de situatie bij aanvang van deelname in kaart te brengen, vergelijkbaar met een nulmeting. Dit biedt vervolgens ruimte om, met voorzichtigheid, te reflecteren op mogelijke causale verbanden.

4.2.2 Afhankelijke variabele financiële zelfredzaamheid

Financiële zelfredzaamheid wordt in dit onderzoek gedefinieerd als de mate waarin een individu in staat is om zelfstandig zijn of haar financiële situatie te beheren, zonder structurele afhankelijkheid van hulp of financiële ondersteuning (Huston, 2010). Om dit concept te meten, is vraag 30 uit de enquête gebruikt: “*Heb je hulp nodig bij je financiën?*” Dit is een open vraag waarbij “Ja” is gecodeerd als 0 (lage zelfredzaamheid) en “Nee” als 1 (zelfredzaamheid). Om de ingevulde antwoorden op deze vraag te controleren, is vraag 33 gebruikt: “*Heb je op dit moment een bewindvoerder?*” met de antwoordcategorieën “Ja” en “Nee”. Wanneer een respondent “Nee” heeft geantwoord op de vraag of hij/zij hulp nodig heeft bij zijn financiën, maar tegelijkertijd “Ja” heeft geantwoord op de vraag of hij/zij op dit moment een bewindvoerder heeft, is de “Nee” naar een “Ja” veranderd. Deze verschillen in antwoorden kunnen te maken hebben met een verkeerde interpretatie van vraag over hulp, namelijk dat men verwacht ook daadwerkelijk hulp te krijgen door “Ja” te antwoorden.

4.2.3 Mediërende variabele communicatieve zelfredzaamheid

Communicatieve zelfredzaamheid wordt in dit onderzoek gedefinieerd als de mate waarin een individu in staat is om zich zelfstandig in het Nederlands te redden in alledaagse en formele interacties. Dit concept omvat zowel receptieve taalvaardigheid (begrip en lezen) als productieve taalvaardigheid (spreken en schrijven). Om communicatieve zelfredzaamheid te meten, zijn negen vragen uit de vragenlijst gebruikt. De antwoorden op deze vragen zijn gecodeerd, zodat een 0 wijst op een lage mate van zelfredzaamheid en een 1 op een normale mate van zelfredzaamheid.

De eerste vraag die een indicatie geeft van communicatieve zelfredzaamheid, is de vraag *“Heb je hulp nodig bij het (verder) leren van de Nederlandse taal?”* (vraag 8; cz1), waarbij *“Ja”* is gecodeerd als 0 (lage zelfredzaamheid) en *“Nee”* als 1 (zelfredzaam). De functionele taalvaardigheid in dagelijkse situaties wordt gemeten met twee vragen die betrekking hebben op taalgebruik in concrete contexten. Vraag 9 (cz2) stelt of de respondent een brood kan bestellen bij de bakker in het Nederlands, met antwoordopties: *“Nee, dat lukt niet”* (0), *“Ja, maar zonder hele zinnen”* (0), en *“Ja, makkelijk”* (1). Een soortgelijke vraag wordt gesteld over communicatie met een arts (vraag 10; cz3), met dezelfde score-indeling.

De receptieve taalvaardigheid wordt beoordeeld via twee vragen. Vraag 11 (cz4) meet het vermogen om een Nederlandse poster of flyer te lezen (*“Nee, dat lukt niet”* = 0, *“Ja, een beetje”* = 0, *“Ja, helemaal”* = 1). Een vergelijkbare schaal wordt gebruikt in vraag 12 (cz5), waarin wordt gevraagd of de respondent een brief van de gemeente Den Haag kan lezen. De spreekvaardigheid in sociale en formele contexten wordt gemeten met twee vragen. Vraag 13 (cz6) evalueert de vaardigheid om een informeel gesprek te voeren bij de koffie (*“Nee, dat lukt niet”* = 0, *“Ja, maar met moeite”* = 0, *“Ja, helemaal”* = 1). Vraag 14 (cz7) richt zich op zakelijke gesprekken in het Nederlands, waarbij dezelfde score-indeling is gehanteerd.

Tot slot wordt de schriftelijke taalvaardigheid ook beoordeeld aan de hand van twee vragen. Vraag 15 (cz8) meet de mogelijkheid om WhatsApp- of Sms-berichten in het Nederlands te schrijven, met antwoordopties: *“Nee, dat lukt niet”* (0), *“Ja, maar met moeite”* (0), en *“Ja, helemaal”* (1). Vraag 16 (cz9) stelt dezelfde vraag voor het schrijven van een formele brief aan de gemeente, waarbij wederom dezelfde scoreschaal is gehanteerd. De vragen 8 tot en met 16 zijn gecodeerd als cz1 tot en met cz9.

Om de onderliggende structuur van de schaalitems (cz1–cz9) te onderzoeken, is een exploratieve factoranalyse uitgevoerd op basis van de methode van principale factoren (Lawley & Maxwell, 1962). Zoals weergegeven in Tabel 1, suggereert de eigenwaardenstructuur dat één

dominante factor kan worden behouden. De eerste factor heeft een eigenwaarde van 5.918, wat aangeeft dat deze factor een groot deel van de gemeenschappelijke variantie verklaart. De tweede factor heeft een veel lagere eigenwaarde (0.570), en de daaropvolgende factoren vertonen een dalend patroon met waarden lager dan 1, waarvan enkele zelfs negatief zijn. De proportie van de gemeenschappelijke variantie die wordt verklaard door de eerste factor bedraagt 93,2%, wat uitzonderlijk hoog is. Dit duidt erop dat de negen cz-items sterk samenhangen en waarschijnlijk één onderliggend construct meten. Dit wordt ondersteund door het grote verschil in eigenwaarde tussen de eerste en tweede factor (verschil van 5.349), wat kenmerkend is voor een duidelijke ‘knik’ in de *scree plot* (zie Figuur 2).

Tabel 1: Factoranalyse

Methode: Principale factoren	Behouden factoren =	1	Aantal observaties =	120
Rotatie: (niet geroteerd)	Aantal parameters =	9		

Factor	Eigenvalue	Difference	Proportion	Cumulative
Factor1	5.918	5.349	0.932	0.932
Factor2	0.570	0.422	0.090	1.022
Factor3	0.148	0.075	0.023	1.046
Factor4	0.073	0.099	0.011	1.057
Factor5	-0.027	0.021	-0.004	1.053
Factor6	-0.048	0.028	-0.008	1.045
Factor7	-0.076	0.021	-0.012	1.033
Factor8	-0.097	0.017	-0.015	1.018
Factor9	-0.114	.	-0.018	1.000

LR test: independent vs. saturated: $\chi^2(36) = 953.59$ Prob> $\chi^2 = 0.0000$				
---	--	--	--	--

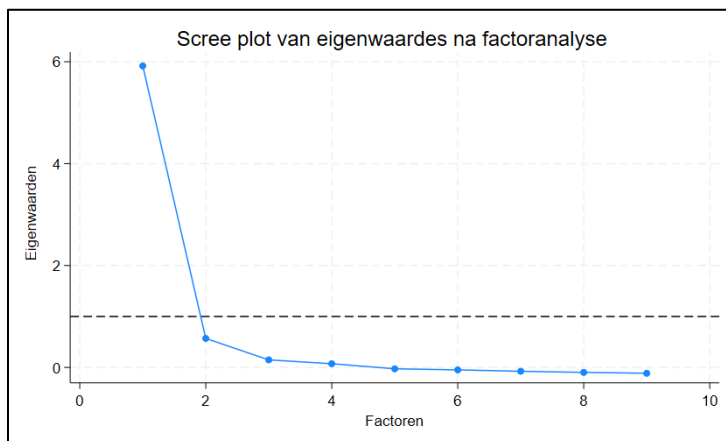
Factor loadings (pattern matrix) and unique variances

Variables	Factor1	Uniqueness
cz1	0.840	0.294
cz2	0.539	0.709
cz3	0.847	0.282
cz4	0.837	0.299
cz5	0.852	0.275
cz6	0.819	0.329
cz7	0.835	0.303
cz8	0.818	0.331
cz9	0.861	0.259

De factorladingen van de cz-items op de eerste factor liggen overwegend hoog (zie Tabel 1, onderaan). Acht van de negen items hebben een factorlading > 0.80 , wat wijst op een sterke relatie met de onderliggende factor. Alleen item cz2 valt hier enigszins uit met een lading van 0.539, maar ook deze blijft boven de gangbare ondergrens van 0.40. De uniekheidswaarden variëren van 0.259 tot 0.709, waarbij de meeste items relatief laag scoren op uniekheid (≤ 0.33), wat betekent dat het grootste deel van hun variantie wordt verklaard door de factor. De hoge factorladingen en de grote verklaarde variantie rechtvaardigen het gebruik van een samengestelde schaalscore gebaseerd op deze negen items. Deze schaal kan worden geïnterpreteerd als een maat voor de onderliggende latente eigenschap “communicatieve zelfredzaamheid”.

Figuur 2

Communicatieve zelfredzaamheid: factoranalyse van cz1 t/m cz9

4.2.4 Controle variabele

De controlevariabelen die in dit onderzoek meegenomen worden zijn: opleidingsniveau, leeftijd, geslacht en moedertaal. Opleidingsniveau is in de volgende categorieën verdeeld: 1 = geen/ basisschool, 2 = VMBO, 3 = HAVO/VWO, 4 = MBO, 5 = HBO en 6 = WO. Leeftijd is uitgedrukt in jaren en voor geslacht is een dummyvariabele gecreëerd waarbij 0 = man en 1 = vrouw. Voor de moedertaal is een dummyvariabele aangemaakt waarbij 0 = Nederlands en 1 = anders.

4.2.5 Deelanalyse: Aanvullende verklarende variabele werkervaring

In het kader van de deelvraag wordt ook gekeken naar de invloed van eerdere werkervaring op financiële en communicatieve zelfredzaamheid. Werkervaring kan immers bijdragen aan zowel praktische vaardigheden als zelfvertrouwen in communicatie en kennis over hoe om te gaan

met geld. In de vragenlijst is werkervaring gemeten met de vraag “*Heb je eerder betaald werk gedaan?*” Deze variabele “*werkervaring*” is gecodeerd als een dummyvariabele, waarbij 0 = nee (geen eerdere werkervaring) en 1 = ja (wel eerdere werkervaring).

4.3 Data-analyse

In dit onderzoek worden in totaal vier Ordinary Least Squares (OLS) regressies uitgevoerd om inzicht te krijgen in de relatie tussen de duur van deelname aan de instapeconomie en financiële zelfredzaamheid, met communicatieve zelfredzaamheid als mediator. In de regressiemodellen wordt de intercept aangegeven met ‘ β_0 ’, wat de waarde van de afhankelijke variabele aangeeft wanneer de deelnametijd gelijk is aan 0. β_1 *Deelnametijd* is de regressiecoëfficiënt die aangeeft wat de verwachte verandering in de afhankelijke variabele is, voor elke extra maand die een deelnemer deelneemt aan het instapwerk. Controlevariabelen worden geduid met ‘ X_i ’. De bijbehorende regressiecoëfficiënt, ‘ γ ’, geeft aan hoeveel de afhankelijke variabele gemiddeld verandert als een controlevariabele met één eenheid toeneemt, terwijl de hoofdvariabele en de andere controlevariabelen gelijk blijven. De storingsterm wordt aangegeven met ‘ ϵ_i ’ en staat voor het deel van de afhankelijke variabele dat niet verklaard kan worden door de onafhankelijke variabele.

Het is belangrijk om te benadrukken dat OLS-regressie slechts correlaties tussen variabelen kan aantonen en geen uitspraken kan doen over causale relaties. Deze methode kent als beperking dat er sprake kan zijn van omgekeerde causaliteit. Met OLS-regressie is het niet mogelijk om dit volledig uit te sluiten (Angrist & Pischke, 2014). Daarnaast moet rekening worden gehouden met het risico op *omitted variable bias*. Dit treedt op wanneer relevante variabelen niet zijn opgenomen in de analyse, terwijl ze zowel samenhangen met de onafhankelijke als de afhankelijke variabele (Wilms et al., 2021). Hierdoor kunnen de schattingen van het verband tussen instapwerk, financiële zelfredzaamheid en communicatieve zelfredzaamheid vertekend raken.

Op basis van de literatuur die besproken is in het theoretisch kader, kunnen meerdere relevante *omitted variables* worden geïdentificeerd die mogelijk invloed hebben op de relatie tussen deelnametijd aan instapwerk, financiële zelfredzaamheid en communicatieve zelfredzaamheid. Ten eerste zijn financiële keuzes vaak automatisch en gebaseerd op ingesleten gewoonten (Van der Werf et al., 2016). Wanneer slechte gewoontes met betrekking tot financiële keuzes sterk aanwezig zijn, kunnen gewenste financiële keuzes moeilijker worden aangeleerd. In dat geval is alleen deelnametijd of een toegenomen mate van communicatieve

vaardigheden niet genoeg om vooruitgang te boeken in financiële zelfredzaamheid. Deze psychologische factor in combinatie met de motivatie van een individu, speelt een cruciale rol en heeft met name betrekking op het eerder benoemde verschil tussen het “willen” en het “kunnen” zijn van financieel zelfredzaam (WRR, 2017; Sarwary et al., 2024).

Een tweede factor die een rol kan spelen in de relatie tussen deelnametijd, financiële zelfredzaamheid en communicatieve zelfredzaamheid is *self-efficacy*, oftewel het vertrouwen in eigen kunnen. Personen met lage *self-efficacy* geloven vaak niet dat zij hun financiële situatie kunnen verbeteren en ondernemen daardoor minder actie. Dit kan de effectiviteit van het sociale, culturele en menselijke kapitaal dat verworven kan worden bij een instapbaan beperken (Bourdieu, 1986; Becker, 1993; Van der Werf et al., 2016; Madern et al., 2016). Daarnaast is ook de kwaliteit van de ontvangen hulp op het gebied van communicatieve vaardigheden niet opgenomen in de regressieanalyses (Van der Werf et al., 2016; Madern et al., 2016).

Tot slot zijn rekenvaardigheid en probleemoplossend vermogen essentieel voor het begrijpen en beheren van geldzaken zoals budgetteren en renteberekeningen. Het niet meenemen van deze vaardigheden kan leiden tot een vertekend beeld van financiële zelfredzaamheid (Fouarge et al., 2011). Deze factoren kunnen in dit onderzoek echter niet worden meegenomen in de analyse, omdat de benodigde data hiervoor ontbreekt in de afgenomen vragenlijst. Ondanks deze beperkingen geven de resultaten uit de OLS-regressies wel een waardevol inzicht in de mogelijke samenhang tussen deelname aan instapwerk en financiële zelfredzaamheid, met communicatieve zelfredzaamheid als mediator. Ook zijn twee robuustheidscontroles uitgevoerd, om te controleren voor een alternatieve afhankelijke variabele en voor eventuele verschillen per stichting.

Model 1: Deelnametijd en financiële zelfredzaamheid

Eerst zal getoetst worden of de deelnametijd aan het instapwerk een directe invloed heeft op financiële zelfredzaamheid. Hiervoor zal een regressieanalyse worden uitgevoerd waarbij de afhankelijke variabele “financiële zelfredzaamheid” wordt voorspeld door de onafhankelijke variabele “deelnametijd”. In deze regressie zal gecontroleerd worden voor geslacht, leeftijd en opleidingsniveau.

H₀: Er bestaat geen relatie tussen deelnametijd en financiële zelfredzaamheid.

H₁: Een langere deelnametijd hangt samen met een hogere financiële zelfredzaamheid.

Dit resulteert in het volgende regressiemodel:

$$\text{Financiële_zelfredzaamheid}_i = \beta_0 + \beta_1 \text{Deelnametijd} + \gamma X_i + \varepsilon_i$$

Als de coëfficiënt β_1 *Deelnametijd* statistisch significant verschillend is van 0, wordt de nulhypothese van model 1 verworpen.

Model 2: Deelnametijd en communicatieve zelfredzaamheid

Met het tweede model zal getoetst worden of de deelnametijd aan het instapwerk van invloed is op “communicatieve zelfredzaamheid”. Wederom wordt gecontroleerd voor geslacht, leeftijd en opleidingsniveau.

H₀: Er bestaat geen relatie tussen deelnametijd en communicatieve zelfredzaamheid.

H₁: Een langere deelnametijd hangt samen met een hogere communicatieve zelfredzaamheid.

Dit levert het volgende regressiemodel op:

$$\text{Communicatieve_zelfredzaamheid}_i = \beta_0 + \beta_2 \text{Deelnametijd} + \gamma X_i + \varepsilon_i$$

Als de coëfficiënt β_2 *Deelnametijd* statistisch significant verschillend is van 0, wordt de nulhypothese van model 2 verworpen.

Model 3: Mediatieverband

Wanneer beide regressiecoëfficiënten (β_1 en β_2) significant zijn, kan getest worden of communicatieve zelfredzaamheid de relatie tussen deelnametijd en financiële zelfredzaamheid medieert:

H₀: De relatie tussen deelnametijd en financiële zelfredzaamheid wordt niet gemedieerd door communicatieve zelfredzaamheid.

H₁: De relatie tussen deelnametijd en financiële zelfredzaamheid wordt (gedeeltelijk of volledig) gemedieerd door communicatieve zelfredzaamheid.

Dit leidt tot het volgende regressiemodel:

$$\text{Financiële_zelfredzaamheid}_i = \beta_0 + \beta'_3 \text{Deelnametijd} + \beta_2 \text{Communicatieve_zelfredzaamheid} + \gamma X_i + \varepsilon_i$$

β'_3 *Deelnametijd* schat het verband tussen deelnametijd en financiële zelfredzaamheid, na controle voor de mediator. β_2 *Communicatieve_zelfredzaamheid* schat het verband tussen de mediator en financiële zelfredzaamheid. Als β'_3 *Deelnametijd* niet significant is in model 3, betekent dit dat het verband tussen deelnametijd en financiële zelfredzaamheid volledig wordt verklaard door β_2 *Communicatieve_zelfredzaamheid*. Als β'_3 *Deelnametijd* is afgenomen ten opzichte van β_1 *Deelnametijd* uit model 1, maar nog steeds significant is, wil dit zeggen dat er

een direct verband bestaat tussen deelnametijd en financiële zelfredzaamheid, maar dat een deel van dit verband via communicatieve zelfredzaamheid loopt.

Model 4 en 5: Financiële zelfredzaamheid, communicatieve zelfredzaamheid en werkervaring

De deelvraag van dit onderzoek wordt met twee modellen beantwoord. Met het vierde model wordt getest of werkervaring van invloed is op financiële zelfredzaamheid. Hiervoor zal een regressieanalyse worden uitgevoerd waarbij de afhankelijke variabele “financiële zelfredzaamheid” wordt voorspeld door de onafhankelijke variabelen “deelnametijd”, “werkervaring” en de interactieterm “deelnametijd*werkervaring”. In de regressies zal ook gecontroleerd worden voor leeftijd, geslacht, opleidingsniveau en moedertaal.

H₀: Er bestaat geen relatie tussen werkervaring en financiële zelfredzaamheid.

H₁: Werkervaring hangt samen met een hogere financiële zelfredzaamheid.

Dit resulteert in het volgende regressiemodel:

$$\text{Financiële_zelfredzaamheid}_i = \beta_0 + \beta_4 \text{Deelnametijd} + \beta_5 \text{Werkervaring} + \beta_6 \text{Deelnametijd} * \text{Werkervaring} + \gamma X_i + \varepsilon_i$$

Met het vijfde model wordt getest of werkervaring van invloed is op communicatieve zelfredzaamheid. Dit model is hetzelfde opgesteld als model 4, maar dan met de afhankelijke variabele communicatieve zelfredzaamheid.

H₀: Er bestaat geen relatie tussen werkervaring en communicatieve zelfredzaamheid.

H₁: Werkervaring hangt samen met een hogere communicatieve zelfredzaamheid.

Dit levert het volgende regressiemodel op:

$$\text{Communicatieve_zelfredzaamheid}_i = \beta_0 + \beta_5 \text{Deelnametijd} + \beta_6 \text{Werkervaring} + \beta_7 \text{Deelnametijd} * \text{Werkervaring} + \gamma X_i + \varepsilon_i$$

De nulhypothese kunnen worden verworpen als $\beta_6 \text{Deelnametijd} * \text{Werkervaring}$ en $\beta_7 \text{Deelnametijd} * \text{Werkervaring}$ statistisch significant afwijken van nul. Als de interactietermen statistisch significant zijn, betekent dit dat het verband tussen deelnametijd en zelfredzaamheid verschilt voor mensen met en zonder werkervaring. Voor deelnemers zonder werkervaring geven de coëfficiënten $\beta_4 \text{Deelnametijd}$ en $\beta_5 \text{Deelnametijd}$ aan hoeveel hun zelfredzaamheid gemiddeld toeneemt per maand deelname. Als $\beta_6 \text{Deelnametijd} * \text{Werkervaring}$ en

β_7 Deelnametijd*Werkervaring niet significant zijn, dan is er geen bewijs dat werkervaring invloed heeft op de relatie tussen deelnametijd en zelfredzaamheid.

5. Resultaten

5.1 Beschrijvende statistiek

Tabel 2 toont de beschrijvende statistieken voor de belangrijkste variabelen in het onderzoek. De steekproefomvang varieert tussen 105 en 132 waarnemingen omdat niet alle vragen door alle respondenten zijn ingevuld. Vooral de demografische variabelen aan het begin van de vragenlijst hebben minder missende waarden, aangezien de bijbehorende vragen vaker zijn ingevuld. De gemiddelde deelnametijd aan het programma bedraagt ongeveer 15,5 maanden (SD = 11,42), met een minimum van 0,25 maand (1 week) en een maximum van 39 maanden. Dit wijst op aanzienlijke variatie in duur van deelname.

Van de respondenten is 60% financieel zelfredzaam (N = 105; SD = 0,49). Ongeveer 52% van de deelnemers (N = 128; SD = 0,40) is communicatief zelfredzaam en 57% heeft eerdere werkervaring (N = 129; SD = 0,50). De gemiddelde leeftijd van de deelnemers is ongeveer 47 jaar (SD = 8,39), met leeftijden variërend van 24 tot 67 jaar. Wat betreft het opleidingsniveau, dat gemeten is op een schaal van 1 (laag) tot 6 (hoog), ligt het gemiddelde op 2,54 (N = 126; SD = 1,60), wat suggereert dat het merendeel van de respondenten een relatief laag tot gemiddeld opleidingsniveau heeft. Op het gebied van geslacht is 66,7% van de respondenten vrouw (N = 129; SD = 0,47). Daarnaast geeft 72,7% aan een andere moedertaal dan Nederlands te hebben (N = 132; SD = 0,45), wat duidt op een relatief hoog aandeel anderstalige deelnemers binnen de steekproef.

Tabel 2

Beschrijvende statistiek deelnametijd, financiële zelfredzaamheid, communicatieve zelfredzaamheid, werkervaring, leeftijd, opleidingsniveau, geslacht, moedertaal

Variabelen	Obs.	Gem.	Std. Dev.	Min	Max
Deelnametijd (in maanden)	120	15.571	11.422	.25	39
Financiële zelfredzaamheid (0 = geen, 1 = wel)	105	.6	.492	0	1
Communicatieve zelfredzaamheid (0 = geen, 1 = wel)	128	.516	.399	0	1
Werkervaring (0 = geen, 1 = wel)	129	.566	.498	0	1
Leeftijd (in jaren)	125	47.184	8.388	24	67
Opleidingsniveau (1 t/m 6)	126	2.54	1.598	1	6
Geslacht (0 = man, 1 = vrouw)	129	.667	.473	0	1
Moedertaal (0 = Nederlands, 1 = anders)	132	.727	.447	0	1

5.2 OLS-regressies

5.2.1 Model 1: Deelnametijd en financiële zelfredzaamheid

Tabel 3

Model 1: OLS-regressie voor deelnametijd en financiële zelfredzaamheid

Financiële zelfredzaamheid	Coef.	St.Err.	t-value	p-value	[95% Conf Interval]	Sig
Deelnametijd	-.002	.004	-0.56	.578	-.011 .006	
Leeftijd	-.001	.006	-0.16	.875	-.014 .012	
Opleidingsniveau	.018	.034	0.54	.592	-.049 .086	
Geslacht	.143	.116	1.24	.22	-.087 .372	
Moedertaal	.018	.111	0.16	.872	-.204 .239	
Constant	.504	.335	1.51	.135	-.16 1.169	
Mean dependent var		0.573	SD dependent var		0.497	
R-squared		0.022	Number of obs		96	
F-test		0.413	Prob > F		0.838	
Akaike crit. (AIC)		147.109	Bayesian crit. (BIC)		162.495	

*** $p < .01$, ** $p < .05$, * $p < .1$

In Tabel 3 worden de resultaten weergegeven van de regressieanalyse die is uitgevoerd om de relatie tussen de deelnametijd aan het instapwerk en financiële zelfredzaamheid te onderzoeken, inclusief controlevariabelen. De resultaten van de regressieanalyse laten zien dat de onderzochte variabelen gezamenlijk nauwelijks invloed hebben op de financiële zelfredzaamheid van de respondenten. Het model verklaart slechts 2,2% van de variantie in financiële zelfredzaamheid. Bij de individuele voorspellers blijken geen van de variabelen een significant verband te vertonen. Zo is er geen aantoonbaar verband tussen deelnametijd en financiële zelfredzaamheid ($\beta = -0,002$; $p = 0,578$), en ook de controlevariabelen leeftijd ($\beta = -0,001$; $p = 0,875$), opleidingsniveau ($\beta = 0,018$; $p = 0,592$), geslacht ($\beta = 0,143$; $p = 0,220$) en moedertaal ($\beta = 0,018$; $p = 0,872$) zijn niet significant gerelateerd aan de mate van financiële zelfredzaamheid. Gezien het lage percentage verklaarde variantie ($R^2 = 0,022$) en het ontbreken van significante verbanden, kan de nulhypothese (H_0) niet worden verworpen.

5.2.2 Model 2: Deelnametijd en communicatieve zelfredzaamheid

Tabel 4

Model 2: OLS-regressie voor deelnametijd en communicatieve zelfredzaamheid

	Coef.	St.Err.	t-value	p-value	[95% Conf	Interval]	Sig
Communicatieve zelfredzaamheid							
Deelnametijd	.001	.002	0.56	.574	-.003	.006	
Leeftijd	-.007	.003	-2.12	.037	-.014	0	**
Opleidingsniveau	.085	.017	4.92	0	.051	.12	***
Geslacht	.06	.058	1.02	.309	-.056	.175	
Moedertaal	-.601	.058	-10.41	0	-.715	-.486	***
Constant	.999	.173	5.77	0	.656	1.342	***
Mean dependent var		0.524	SD dependent var			0.404	
R-squared		0.543	Number of obs			115	
F-test		25.954	Prob > F			0.000	
Akaike crit. (AIC)		38.652	Bayesian crit. (BIC)			55.121	

*** $p < .01$, ** $p < .05$, * $p < .1$

Tabel 4 presenteert de resultaten van de regressieanalyse van model 2, waarin het verband wordt onderzocht tussen deelnametijd en communicatieve zelfredzaamheid, wederom gecontroleerd voor leeftijd, opleidingsniveau, geslacht en moedertaal. De variabelen deelnametijd ($\beta = 0,001$; $p = 0,574$) en de controlevariabele geslacht ($\beta = 0,060$; $p = 0,309$) vertonen beide geen significant verband, wat betekent dat deze factoren geen aantoonbare bijdrage leveren aan het verklaren van verschillen in communicatieve zelfredzaamheid binnen deze steekproef. Deelnametijd aan het programma is in dit model dus geen significante voorspeller. In tegenstelling tot het eerdere model voor financiële zelfredzaamheid, toont dit model een aanzienlijk beter verklarend vermogen. Bij de individuele voorspellers vallen enkele variabelen op als significant. Leeftijd vertoont een negatief en significant verband met communicatieve zelfredzaamheid ($\beta = -0,007$; $p = 0,037$), wat erop wijst dat oudere respondenten gemiddeld iets minder communicatief zelfredzaam zijn. Opleidingsniveau hangt positief en sterk significant samen met communicatieve zelfredzaamheid ($\beta = 0,085$; $p < 0,001$), wat suggereert dat een hoger opleidingsniveau gepaard gaat met een hogere mate van communicatieve zelfredzaamheid. Ook moedertaal vertoont een substantieel negatief en zeer significant verband ($\beta = -0,601$; $p < 0,001$). Respondenten die een andere moedertaal spreken dan de standaardtaal scoren gemiddeld lager op communicatieve zelfredzaamheid. Samenvattend wijst dit erop dat

communicatieve vaardigheden mogelijk sterker samenhangen met persoonlijke kenmerken dan met de duur van participatie aan het instapwerk. Daarmee kan de nulhypothese (H_0), die stelt dat er geen verband bestaat tussen deelnametijd en communicatieve zelfredzaamheid, niet worden verworpen.

5.2.3 Model 3: Mediatieverband

Tabel 5

Model 3: OLS-regressie om het mediatieverband van communicatieve zelfredzaamheid in de relatie tussen deelnametijd en financiële zelfredzaamheid te onderzoeken

Financiële zelfredzaamheid	Coef.	St.Err.	t-value	p-value	[95% Conf Interval]	Sig
Deelnametijd	-.004	.004	-0.87	.387	-.012 .005	
Communicatieve zelfredzaamheid	.529	.208	2.54	.013	.115 .943	**
Leeftijd	.005	.007	0.76	.45	-.008 .018	
Opleidingsniveau	-.033	.039	-0.85	.395	-.111 .044	
Geslacht	.143	.112	1.28	.205	-.08 .366	
Moedertaal	.325	.162	2.00	.048	.002 .647	**
Constant	-.129	.41	-0.32	.753	-.943 .685	
Mean dependent var		0.573	SD dependent var		0.497	
R-squared		0.089	Number of obs		96	
F-test		1.440	Prob > F		0.208	
Akaike crit. (AIC)		142.392	Bayesian crit. (BIC)		160.343	

*** $p < .01$, ** $p < .05$, * $p < .1$

Model 3 heeft onderzocht of er sprake is van een mediatieverband tussen deelnametijd en financiële zelfredzaamheid, met communicatieve zelfredzaamheid als mediator. Tabel 5 toont de resultaten van de regressieanalyse van Model 3. Hoewel het totale model geen significante voorspelling van financiële zelfredzaamheid biedt ($F = 1,440$; $p = 0,208$), toont de opname van communicatieve zelfredzaamheid wel een belangrijk individueel verband. De regressiecoëfficiënt van communicatieve zelfredzaamheid is positief en significant ($\beta = 0,529$; $p = 0,013$), wat aangeeft dat een hogere communicatieve zelfredzaamheid geassocieerd is met een hogere financiële zelfredzaamheid. Dit wijst er op dat communicatieve vaardigheden mogelijk bijdragen aan het vergroten van financiële veerkracht, ongeacht de duur van deelname. De coëfficiënt van deelnametijd valt nog steeds binnen het betrouwbaarheidsinterval en is statistisch niet significant verschillend van de coëfficiënt uit Tabel 1. De directe relatie tussen

deelnametijd en financiële zelfredzaamheid blijft dus niet significant ($\beta = -0,004$; $p = 0,387$). Daarnaast is er een aantoonbaar verband tussen moedertaal en financiële zelfredzaamheid ($\beta = 0,325$; $p = 0,048$). Personen met Nederlands als moedertaal scoren gemiddeld hoger. Dit is opmerkelijk, omdat dit verband eerder nog niet te zien was in model 1. Leeftijd, opleidingsniveau en geslacht blijken, net als in eerdere modellen, geen significante voorspellers te zijn. De resultaten van model 3 bieden gedeeltelijke ondersteuning voor de alternatieve hypothese (H_1). De nulhypothese (H_0) kan daarom niet met zekerheid worden verworpen, want de bevindingen wijzen wel op de mogelijk belangrijke rol van communicatieve vaardigheden in het versterken van financiële zelfredzaamheid.

5.2.4 Model 4 en 5: Financiële zelfredzaamheid, communicatieve zelfredzaamheid en werkervaring

Tabel 6

Model 4: OLS-regressie voor verband tussen financiële zelfredzaamheid en werkervaring

Financiële zelfredzaamheid	Coef.	St.Err.	t-value	p-value	[95% Conf Interval]	Sig
Deelnametijd	-.011	.007	-1.63	.107	-.025 .002	
Werkervaring	-.18	.184	-0.98	.33	-.546 .185	
Deelnametijd*Werkervaring	.015	.009	1.65	.102	-.003 .033	
Leeftijd	0	.006	-0.02	.987	-.013 .013	
Opleidingsniveau	.016	.035	0.47	.642	-.054 .087	
Geslacht	.149	.117	1.27	.206	-.084 .381	
Moedertaal	.053	.126	0.42	.672	-.197 .304	
Constant	.544	.368	1.48	.143	-.188 1.275	
Mean dependent var		0.573	SD dependent var		0.497	
R-squared		0.053	Number of obs		96	
F-test		0.703	Prob > F		0.669	
Akaike crit. (AIC)		148.063	Bayesian crit. (BIC)		168.577	

*** $p < .01$, ** $p < .05$, * $p < .1$

Tabel 6 toont de resultaten van de regressieanalyse van model 4 waarin het verband tussen financiële zelfredzaamheid en werkervaring wordt onderzocht, met aandacht voor de interactie tussen werkervaring en deelnametijd aan het instapwerk. De interactieterm tussen deelnametijd en werkervaring is positief ($\beta = 0,015$) en komt in de buurt van statistische significantie ($p = 0,102$). Dit zou kunnen suggereren dat werkervaring in beperkte mate het verband tussen deelnametijd en financiële zelfredzaamheid versterkt. Het verband tussen deelnametijd en financiële zelfredzaamheid lijkt iets sterker te worden naarmate iemand meer werkervaring heeft. Toch blijft dit verband onder de significantiedrempel van 0.05, en moet dus voorzichtig worden geïnterpreteerd.

De afzonderlijke verbanden van deelnametijd ($\beta = -0,011$; $p = 0,107$) en werkervaring ($\beta = -0,180$; $p = 0,330$) zijn niet significant. Opmerkelijk is dat deelnametijd een negatief (weliswaar niet-significant) verband vertoont met financiële zelfredzaamheid. In vergelijking met Tabel 3 van model 1, waarin deelnametijd een kleinere negatieve coëfficiënt had ($\beta = -0,002$), is het verband van deelnametijd in dit model sterker negatief. Het verschil in

coëfficiënten kan samenhangen met de onderlinge relatie tussen werkervaring en deelnametijd, wat mogelijk van invloed is op hun afzonderlijke schattingen in het model. Ook de controlevariabelen (leeftijd, opleidingsniveau, geslacht en moedertaal) blijken geen significante voorspellers. Gezien het beperkte verklarend vermogen van het model ($R^2 = 0,053$) en het ontbreken van significante verbanden, kan de nulhypothese (H_0) niet worden verworpen. Er is op basis van deze resultaten geen overtuigend bewijs dat werkervaring samenhangt met een hogere financiële zelfredzaamheid.

Tabel 7

Model 5: OLS-regressie voor verband tussen communicatieve zelfredzaamheid en werkervaring

	Coef.	St.Err.	t-value	p-value	[95% Conf	Interval]	Sig
Communicatieve zelfredzaamheid							
Deelnametijd	-.004	.003	-1.21	.229	-.01	.002	
Werkervaring	.126	.083	1.52	.132	-.039	.291	
Deelnametijd*Werkervaring	.009	.004	2.26	.026	.001	.017	**
Leeftijd	-.006	.003	-1.98	.05	-.012	0	*
Opleidingsniveau	.071	.016	4.49	0	.04	.102	***
Geslacht	.07	.052	1.34	.183	-.034	.174	
Moedertaal	-.455	.059	-7.77	0	-.571	-.339	***
Constant	.805	.167	4.82	0	.474	1.136	***
Mean dependent var		0.524	SD dependent var		0.404		
R-squared		0.643	Number of obs		115		
F-test		27.512	Prob > F		0.000		
Akaike crit. (AIC)		14.429	Bayesian crit. (BIC)		36.389		

*** $p < .01$, ** $p < .05$, * $p < .1$

Tabel 7 presenteert de resultaten van de regressieanalyse van model 5, waarin het verband tussen communicatieve zelfredzaamheid, deelnametijd en werkervaring wordt onderzocht, met inbegrip van een interactieterm tussen deelnametijd en werkervaring. Dit model laat een aanzienlijk betere model-fit zien dan de voorgaande modellen, met een verklaarde variantie van 64,3% ($R^2 = 0,643$). De interactieterm tussen deelnametijd en werkervaring blijkt significant positief ($\beta = 0,009$; $p = 0,026$), wat suggereert dat het verband tussen deelnametijd en communicatieve zelfredzaamheid sterker wordt naarmate iemand meer werkervaring heeft. Met

andere woorden: werkervaring lijkt het verband tussen deelname aan het instapwerk en communicatieve vaardigheden te versterken. Hoewel de directe verbanden van zowel deelnametijd ($\beta = -0,004$; $p = 0,229$) als werkervaring ($\beta = 0,126$; $p = 0,132$) afzonderlijk niet significant zijn, wijst de significante interactie erop dat de combinatie van beide factoren wel een relevant verband laat zien. Dit suggereert dat deelname aan het programma vooral in verband staat met betere communicatieve vaardigheden bij mensen met meer werkervaring.

Daarnaast zijn enkele controlevariabelen opnieuw sterk van invloed. Opleidingsniveau ($\beta = 0,071$; $p < 0,001$) en moedertaal ($\beta = -0,455$; $p < 0,001$) blijven belangrijke voorspellers van communicatieve zelfredzaamheid. Personen met een hoger opleidingsniveau scoren gemiddeld hoger, terwijl respondenten zonder Nederlands als moedertaal aanzienlijk lager scoren. Leeftijd vertoont een negatief verband dat net significant is ($\beta = -0,006$; $p = 0,050$), wat erop wijst dat jongere deelnemers gemiddeld iets hoger scoren op communicatieve zelfredzaamheid. In vergelijking met model 2, waarin deelnametijd een niet-significante en kleine positieve coëfficiënt had ($\beta = 0,001$; $p = 0,574$), is de directe invloed van deelnametijd in model 5 negatief geworden ($\beta = -0,004$), al blijft deze niet significant. Dit verschil kan worden verklaard door het opnemen van de interactieterm met werkervaring in model 5, waardoor het directe verband van deelnametijd afzonderlijk afneemt, terwijl het gecombineerde verband met werkervaring relevanter wordt. Gezien het sterke verklarend vermogen van het model ($R^2 = 0,643$) en de significante interactie, kan gesteld worden dat werkervaring indirect bijdraagt aan communicatieve zelfredzaamheid. De nulhypothese (H_0) kan dan ook niet volledig worden aangehouden: er is aanwijzing dat werkervaring, in wisselwerking met deelnametijd, positief samenhangt met communicatieve zelfredzaamheid.

5.3 Robuustheidscontroles

5.3.1 Robuustheidsanalyses voor de verschillende stichtingen

Voor de betrouwbaarheid van het onderzoek zijn twee robuustheidscontroles uitgevoerd (Leamer, 1983). Voor de eerste controle is gekeken naar de resultaten per stichting, om eventuele verschillen in de resultaten op te sporen (Tabel 8, 9 en 10). Factoren zoals de manier waarop het instapwerk is ingericht, het type instapwerk dat wordt aangeboden of de mensen die instappers begeleiden, kunnen per stichting verschillen en mogelijk invloed hebben op de uitkomsten. Hierdoor kan de relatie tussen deelnametijd aan het instapwerk en financiële zelfredzaamheid, met communicatieve zelfredzaamheid als mediërende variabele, verschillen

per stichting. Door de OLS-regressie voor elke stichting apart uit te voeren, wordt een alternatieve invalshoek geboden om variatie binnen het onderzoek te verklaren.

Tabel 8

Robuustheidsanalyse met een OLS-regressie voor Stichting Lichtpuntjes

Financiële zelfredzaamheid	Coef.	St.Err.	t-value	p-value	[95% Conf Interval]	Sig
Deelnametijd	.012	.011	1.13	.272	-.011 .035	
Communicatieve zelfredzaamheid	.546	.548	1.00	.332	-.605 1.698	
Leeftijd	.011	.019	0.58	.568	-.029 .051	
Opleidingsniveau	-.032	.108	-0.29	.771	-.258 .195	
Geslacht	-.263	.229	-1.15	.265	-.743 .217	
Moedertaal	.323	.372	0.87	.396	-.458 1.104	
Constant	-.214	1.153	-0.19	.855	-2.637 2.209	
Mean dependent var	0.680		SD dependent var	0.476		
R-squared	0.156		Number of obs	25		
F-test	0.990		Prob > F	0.461		
Akaike crit. (AIC)	42.580		Bayesian crit. (BIC)	51.112		

*** $p < .01$, ** $p < .05$, * $p < .1$

Tabel 8 presenteert de resultaten van de robuustheidsanalyse waarin een afzonderlijke OLS-regressie is uitgevoerd voor de subgroep van deelnemers aan het instapeconometraject van Stichting Lichtpuntjes. De resultaten laten zien dat geen van de variabelen een statistisch significant verband vertonen met de financiële zelfredzaamheid van de deelnemers binnen deze subgroep. Zo blijkt deelnametijd geen significante voorspeller te zijn ($\beta = 0.012$; $p = 0.272$), ondanks een positieve richting van het verband. Ook communicatieve zelfredzaamheid is in dit model niet significant ($\beta = 0.546$; $p = 0.332$), wat contrasteert met eerdere modellen waarin deze variabele wel een significante bijdrage leverde aan het verklaren van financiële zelfredzaamheid. De controlevariabelen (leeftijd, opleidingsniveau, geslacht en moedertaal) tonen eveneens geen significante relaties met de afhankelijke variabele. De verklaarde variantie van het model is relatief laag, met een R^2 van 0.156.

Tabel 9*Robuustheidsanalyse met een OLS-regressie voor Stichting Gewoon Sociaal*

Financiële zelfredzaamheid	Coef.	St.Err.	t-value	p-value	[95% Conf Interval]	Sig
Deelnametijd	-.007	.011	-0.62	.546	-.029 .016	
Communicatieve zelfredzaamheid	-.355	.423	-0.84	.413	-1.248 .538	
Leeftijd	-.02	.018	-1.16	.262	-.057 .017	
Opleidingsniveau	.084	.12	0.70	.492	-.169 .337	
Geslacht	.115	.633	0.18	.858	-1.22 1.45	
Moedertaal	.307	.582	0.53	.605	-.921 1.536	
Constant	1.453	1.048	1.39	.184	-.759 3.665	
Mean dependent var	0.542		SD dependent var	0.509		
R-squared	0.369		Number of obs	24		
F-test	6.002		Prob > F	0.002		
Akaike crit. (AIC)	37.634		Bayesian crit. (BIC)	45.880		

*** $p < .01$, ** $p < .05$, * $p < .1$

Tabel 9 toont de resultaten van de robuustheidsanalyse waarin een OLS-regressie is uitgevoerd voor de subgroep van de deelnemers aan het instapeconomiëtraject van Stichting Gewoon Sociaal. Ook hier wordt onderzocht in hoeverre deelnametijd samenhangt met financiële zelfredzaamheid, met communicatieve zelfredzaamheid als mediërende variabele. Uit de analyse blijkt dat geen van de onafhankelijke variabele een significant verband vertoont met financiële zelfredzaamheid binnen deze subgroep. Deelnametijd is niet significant ($\beta = -0.007$; $p = 0.546$) en het verband met communicatieve zelfredzaamheid is zelfs negatief en eveneens niet significant ($\beta = -0.355$; $p = 0.413$). Ook de controlevariabelen (leeftijd, opleidingsniveau, geslacht en moedertaal) tonen geen significante relaties met de afhankelijke variabele.

In vergelijking met Tabel 8 (Stichting Lichtpuntjes), waar zowel het model als de individuele variabelen geen significante resultaten opleverden, laat Tabel 9 een veel hogere verklaarde variantie zien ($R^2 = 0.369$). Toch is er sprake van overeenkomsten tussen de resultaten want in beide subgroepen is communicatieve zelfredzaamheid niet significant gerelateerd aan financiële zelfredzaamheid. Dit wijst op een beperkte robuustheid van de eerder gevonden verbanden in Tabel 5 (Model 3).

Tabel 10*Robuustheidsanalyse met een OLS-regressie voor Stichting Wijk vol Waarde*

Financiële zelfredzaamheid	Coef.	St.Err.	t-value	p-value	[95% Conf Interval]	Sig
Deelnametijd	-.011	.006	-2.04	.048	-.022 0	**
Communicatieve zelfredzaamheid	1.11	.258	4.31	0	.589 1.63	***
Leeftijd	.01	.008	1.21	.232	-.006 .026	
Opleidingsniveau	-.122	.05	-2.45	.019	-.223 -.021	**
Geslacht	.18	.185	0.97	.337	-.194 .554	
Moedertaal	.417	.278	1.50	.141	-.144 .979	
Constant	-.424	.677	-0.63	.535	-1.793 .945	
Mean dependent var	0.532		SD dependent var	0.504		
R-squared	0.329		Number of obs	47		
F-test	16.840		Prob > F	0.000		
Akaike crit. (AIC)	63.265		Bayesian crit. (BIC)	76.216		

*** $p < .01$, ** $p < .05$, * $p < .1$

Tabel 10 toont de resultaten van een robuustheidsanalyse waarbij een OLS-regressie is uitgevoerd voor de subgroep van deelnemers aan het instapeconomietraject van Stichting Wijk vol Waarde. Dit model onderzoekt opnieuw de relatie tussen deelnametijd en financiële zelfredzaamheid met communicatieve zelfredzaamheid als mediator. In tegenstelling tot de eerder besproken subgroepen (Tabel 8 en 9), laat dit model meerdere significante verbanden zien. Deelnametijd is negatief en significant gerelateerd aan financiële zelfredzaamheid ($\beta = -0.011$; $p = 0.048$). Dit betekent dat een langere deelnametijd bij deze stichting geassocieerd is met een lagere financiële zelfredzaamheid. Dit resultaat wijkt af van de hoofdmodellen en andere subgroepen, waar deze relatie doorgaans niet significant was. Communicatieve zelfredzaamheid heeft een sterk positief en zeer significant verband ($\beta = 1.11$; $p < 0.001$). Dit bevestigt opnieuw de eerder gevonden verbanden: hogere communicatieve vaardigheden gaan gepaard met hogere financiële zelfredzaamheid. De aanwezigheid van een significant (negatief) direct verband tussen deelnametijd en financiële zelfredzaamheid, terwijl de mediator sterk positief is, wijst niet op volledige mediatie maar kan wijzen op partiële mediatie of zelfs een *suppression effect* (MacKinnon et al., 2000). Dat wil zeggen dat communicatieve zelfredzaamheid een positief verband heeft met financiële zelfredzaamheid, terwijl deelnametijd daar deels tegenin werkt.

Tot slot laat ook opleidingsniveau een significant (negatief) verband zien ($\beta = -0.122$; $p = 0.019$). Hogere opleidingsniveaus lijken binnen deze groep samen te gaan met lagere financiële zelfredzaamheid. De andere controlevariabelen (leeftijd, geslacht en moedertaal) zijn niet significant. Het model heeft een relatief hoge verklaarde variantie ($R^2 = 0.329$), wat betekent dat ongeveer 33% van de variantie in financiële zelfredzaamheid wordt verklaard. Het model als geheel is zeer significant ($F = 16.840$; $p < 0.001$), en de fit is aanzienlijk beter dan in Tabel 8 en 9.

5.3.2 Robuustheidsanalyse met alternatieve afhankelijke variabele

Voor de tweede robuustheidscontrole is een alternatieve variabele voor financiële zelfredzaamheid gebruikt (Tabel 11 en 12). Over het thema “financiën” zijn in de vragenlijst zeven vragen gesteld, maar niet alle vragen waren even geschikt om als afhankelijke variabele te gebruiken. Vier van de zeven vragen waren ofwel onbruikbaar door een onduidelijke formulering, of kunnen niet direct gelinkt worden aan de financiële zelfredzaamheid van deelnemers. Uiteindelijk zijn daarom twee vragen gebruikt om financiële zelfredzaamheid te operationaliseren, zoals beschreven in 3.2.2. Tenslotte was er nog een vraag die betrekking heeft op de financiële zelfredzaamheid van de deelnemers, maar dan vooral over de beleving van de deelnemers: *“Ervaar je uitdagingen met rondkomen?”* Deze vraag kon worden beantwoord op een negen-punts Likertschaal, met de antwoordcategorieën “ja, heel veel” (1) tot “nee, helemaal niet” (9). Om deze variabele te gebruiken als alternatieve operationalisatie van hetzelfde onderliggende construct, is 1 tot 5 gecodeerd als 0 (lage financiële zelfredzaamheid) en 6 tot 9 als 1 (financieel zelfredzaam). Als de resultaten van de OLS-regressie met deze alternatieve afhankelijke variabele vergelijkbaar zijn, bevestigt dit de bevindingen. Het uitvoeren van beide robuustheidscontroles is daarom belangrijk om mogelijke verschillen in uitkomsten op te sporen, op basis van kleine aanpassingen.

Tabel 11*OLS-regressie voor deelnametijd en alternatieve afhankelijke variabele voor financiële zelfredzaamheid*

Financiële zelfredzaamheid	Coef.	St.Err.	t-value	p-value	[95% Conf Interval]	Sig
Deelnametijd	.005	.004	1.26	.209	-.003 .012	
Leeftijd	-.005	.005	-0.93	.353	-.016 .006	
Opleidingsniveau	-.022	.028	-0.80	.428	-.078 .033	
Geslacht	.106	.096	1.10	.272	-.084 .297	
Moedertaal	.083	.094	0.89	.378	-.103 .27	
Constant	.375	.282	1.33	.187	-.184 .935	
Mean dependent var	0.286		SD dependent var	0.454		
R-squared	0.066		Number of obs	112		
F-test	1.495		Prob > F	0.198		
Akaike crit. (AIC)	144.217		Bayesian crit. (BIC)	160.528		

*** $p < .01$, ** $p < .05$, * $p < .1$

Uit de OLS-regressie met de alternatieve afhankelijke variabele voor financiële zelfredzaamheid, blijkt dat zowel de onafhankelijke variabele als de controlevariabelen geen statistisch significant verband vertonen met de uitkomstvariabele. De belangrijkste voorspeller in het theoretisch model (deelnametijd) laat een positieve, maar niet-significante relatie zien ($\beta = 0.005$, $p = 0.209$). Dit betekent dat een langere deelnametijd samenhangt met een lichte toename in de alternatieve financiële zelfredzaamheid variabele, maar dat dit verband niet statistisch significant is binnen deze steekproef. Ook de controlevariabelen leeftijd, opleidingsniveau, geslacht en moedertaal tonen geen significante verbanden (alle p -waarden > 0.1). De verklaarde variantie van het model is laag, met een R^2 van 0.066, wat suggereert dat slechts 6,6% van de variantie in de afhankelijke variabele wordt verklaard door het model.

De resultaten uit Tabel 11 komen in grote lijnen overeen met de bevindingen uit Tabel 3 (regressieanalyse van Model 1). In beide modellen blijkt de deelnametijd aan het instapwerk geen statistisch significant verband te hebben met de financiële zelfredzaamheid van de respondenten. In Tabel 3 is het verband zelfs licht negatief ($\beta = -0,002$; $p = 0,578$), terwijl het in het alternatieve model positief is ($\beta = 0,005$; $p = 0,209$), maar in beide gevallen niet significant. Wat betreft de verklaarde variantie is het alternatieve model iets sterker ($R^2 = 0,066$) dan het oorspronkelijke model in Tabel 3 ($R^2 = 0,022$), maar in beide gevallen blijft de

verklarende kracht van het model laag. Ook de globale F-toets is in geen van beide modellen significant.

Tabel 12

OLS-regressie voor mediatie model met de alternatieve afhankelijke variabele voor financiële zelfredzaamheid

Financiële zelfredzaamheid	Coef.	St.Err.	t-value	p-value	[95% Conf Interval]	Sig
Deelnametijd	-.004	.004	-0.87	.387	-.012 .005	
Communicatieve zelfredzaamheid	.529	.208	2.54	.013	.115 .943	**
Leeftijd	.005	.007	0.76	.45	-.008 .018	
Opleidingsniveau	-.033	.039	-0.85	.395	-.111 .044	
Geslacht	.143	.112	1.28	.205	-.08 .366	
Moedertaal	.325	.162	2.00	.048	.002 .647	**
Constant	-.129	.41	-0.32	.753	-.943 .685	
Mean dependent var	0.573		SD dependent var	0.497		
R-squared	0.089		Number of obs	96		
F-test	1.440		Prob > F	0.208		
Akaike crit. (AIC)	142.392		Bayesian crit. (BIC)	160.343		

*** $p < .01$, ** $p < .05$, * $p < .1$

De regressieresultaten in Tabel 12 tonen het mediatiemodel waarin de alternatieve afhankelijke variabele voor financiële zelfredzaamheid wordt verklaard op basis van deelnametijd aan de instapeconomie en de mediator communicatieve zelfredzaamheid, inclusief controlevariabelen. Uit de analyse blijkt dat deelnametijd geen significant direct verband heeft met financiële zelfredzaamheid ($\beta = -0,004$; $p = 0,387$). Communicatieve zelfredzaamheid blijkt wel een significant en positieve voorspeller te zijn van de alternatieve variabele voor financiële zelfredzaamheid ($\beta = 0,529$; $p = 0,013$). Dit suggereert dat respondenten met een hogere mate van communicatieve zelfredzaamheid ook hoger scoren op financiële zelfredzaamheid, zelfs wanneer gecontroleerd wordt voor deelnametijd en andere achtergrondkenmerken. Van de controlevariabelen is alleen moedertaal statistisch significant ($\beta = 0,325$; $p = 0,048$). Respondenten met Nederlands als moedertaal lijken dus in deze alternatieve specificatie significant hoger te scoren op financiële zelfredzaamheid² dan respondenten zonder Nederlands als moedertaal. De overige controlevariabelen (leeftijd, opleidingsniveau en geslacht) zijn niet significant. De verklarende kracht van het model is beperkt, met een R^2 van 0,089, wat inhoudt dat het model 8,9% van de variantie in financiële zelfredzaamheid²

verklaart. De globale F-test is niet significant ($F(6, 89) = 1.440$; $p = 0.208$), wat erop wijst dat het model als geheel geen sterk voorspellend vermogen heeft.

In grote lijnen komen de resultaten uit Tabel 12 overeen met die van Tabel 5, ondanks het gebruik van een alternatieve operationalisatie van de afhankelijke variabele. In beide modellen is deelnametijd aan de instapeconomie niet significant gerelateerd aan financiële zelfredzaamheid (Tabel 12: $\beta = -0,004$; $p = 0,387$ / Tabel 5: idem). Dit bevestigt dat de duur van deelname op zichzelf weinig verklarende waarde heeft voor de financiële zelfredzaamheid van deelnemers. Het meest consistente en betekenisvolle resultaat in beide tabellen is de significante, positieve relatie tussen communicatieve zelfredzaamheid en financiële zelfredzaamheid (Tabel 12 en 5: $\beta = 0,529$; $p = 0,013$). Deze bevinding ondersteunt de veronderstelling dat communicatieve vaardigheden een belangrijke rol spelen voor financiële zelfredzaamheid, los van de deelnametijd.

6. Conclusie

In deze scriptie is onderzocht in hoeverre de deelnametijd aan de instapeconomie in Den Haag de financiële zelfredzaamheid van deelnemers beïnvloedt, en in welke mate deze relatie wordt gemedieerd door communicatieve zelfredzaamheid. De variatie in instroommomenten van de deelnemers maakte het mogelijk om veranderingen in de afhankelijke variabele over tijd te observeren. Hiermee kon de invloed van het instapwerk op financiële zelfredzaamheid met communicatieve zelfredzaamheid worden beoordeeld. Als eerste stap zijn OLS-regressies uitgevoerd voor zowel het verband tussen deelnametijd en financiële zelfredzaamheid, als voor het verband tussen deelnametijd en communicatieve zelfredzaamheid, inclusief controlevariabelen. Vervolgens is het mediatieverband tussen deelnametijd en financiële zelfredzaamheid getoetst, met communicatieve zelfredzaamheid als mediërende variabele.

Om de deelvraag over een eventueel significant verschil in financiële en communicatieve zelfredzaamheid tussen deelnemers met en zonder eerdere werkervaring te onderzoeken, zijn wederom twee OLS-regressies uitgevoerd. Ditmaal is onderzocht in hoeverre de interactieterm tussen deelnametijd en werkervaring samenhangt met financiële zelfredzaamheid en communicatieve zelfredzaamheid, afzonderlijk van elkaar. Tot slot zijn twee robuustheidscontroles uitgevoerd, waarbij gekeken is naar eventuele verschillen per stichting en naar het mediatieverband met een alternatieve afhankelijke variabele voor financiële zelfredzaamheid. In dit hoofdstuk worden de conclusies, suggesties voor vervolgonderzoek en beleidsaanbevelingen besproken.

Op basis van de literatuur was de verwachting dat een langere deelnametijd aan de instapeconomie zou bijdragen aan een hogere financiële zelfredzaamheid. De Human Capital Theory stelt dat mensen via arbeidservaring en scholing vaardigheden opdoen die hun financiële kennis en daarmee hun economische positie versterken (Becker, 1993; Knipprath & De Rick, 2015). Ook via sociaal kapitaal zou instapwerk toegang kunnen bieden tot hulpbronnen en vaardigheden die bijdragen aan financieel zelfstandig functioneren (Bourdieu, 1986; Khairani et al., 2019; Setiawan et al., 2021; Van Groos et al., 2022). Model 1 liet echter zien dat er geen significant verband bestaat tussen deelnametijd en financiële zelfredzaamheid. Dit staat haaks op de veronderstellingen uit de literatuur en suggereert dat langere deelname aan het instapwerk op zichzelf, onvoldoende is om financiële zelfredzaamheid te bevorderen. Een verklaring voor dit resultaat zou kunnen zijn dat er meer tijd nodig is voordat deelname daadwerkelijk bijdraagt aan positieve vooruitgang in financiële zelfredzaamheid. Er is tenslotte pas twee jaar aan data van instapeconomie deelnemers beschikbaar. Vervolgonderzoek zou zich kunnen richten op de langetermijneffecten van deelname aan de instapeconomie op financiële zelfredzaamheid.

De mediatieanalyse in Model 3 beoogde te testen of communicatieve zelfredzaamheid de relatie tussen deelnametijd en financiële zelfredzaamheid medieert. Vanuit de literatuur is gebleken dat taalvaardigheid een essentieel onderdeel is van cultureel kapitaal (Bourdieu, 1986) en dat het volgens onder andere Madern et al. (2016) en Clark (2006) een voorwaarde voor het begrijpen van financiële informatie vormt. De analyse liet zien dat deelnametijd geen significante relatie heeft met financiële zelfredzaamheid of met communicatieve zelfredzaamheid. Dat betekent dat in dit geval geen sprake is van een mediatieverband. Er is echter wel een onafhankelijk verband gevonden tussen communicatieve zelfredzaamheid en financiële zelfredzaamheid.

Dit bevestigt dat communicatievaardigheden een belangrijke rol spelen in het vergroten van financiële zelfredzaamheid. Tegelijkertijd suggereert het ontbreken van een verband tussen deelnametijd en communicatieve zelfredzaamheid dat andere factoren bepalend zijn voor het niveau van deze vaardigheden. Het significante verband met moedertaal in Model 3 ondersteunt dit: deelnemers met een andere moedertaal dan Nederlands, scoren gemiddeld lager op communicatieve zelfredzaamheid. Dat wijst op de belemmering die taalachtergrond kan vormen in het opbouwen van de vaardigheden die nodig zijn om financieel zelfstandig te functioneren. Men beschikt dan niet over de *capaciteit* om financiële informatie te begrijpen of gesprekken te voeren met financiële instanties (WRR, 2017; Van Groos et al., 2022). Hoewel

de verschillende stichtingen reeds taallessen aanbieden, zou hier vanuit het beleid meer op gefocust kunnen worden. Bijvoorbeeld in de vorm van individuele taalbegeleiding, met specifieke aandacht voor financiële begrippen over uitkeringen, belastingaangifte of toeslagen.

Ook de resultaten van de deelanalyse met betrekking tot werkervaring, geven aanleiding tot nuance. Op basis van de Human Capital Theory was te verwachten dat eerdere werkervaring positief zou samenhangen met zowel financiële als communicatieve zelfredzaamheid (Becker, 1993). In Model 4 bleek werkervaring echter géén significante voorspeller van financiële zelfredzaamheid. In Model 5 daarentegen, werd wel een significant interactieverband met communicatieve zelfredzaamheid gevonden. Communicatieve vaardigheden worden in dit geval niet automatisch versterkt door deelnametijd of werkervaring los van elkaar. Maar de deelnemers mét werkervaring, boeken dus meer communicatieve vooruitgang naarmate zij langer deelnemen. Hierdoor profiteren zij méér profiteren van een langere deelnametijd in termen van communicatieve zelfredzaamheid.

Dit ondersteunt het idee dat eerder opgedaan menselijk kapitaal (in de vorm van werkervaring) de leerontwikkeling omtrent communicatieve vaardigheden vergroot. Werkervaring en participatie versterken elkaars effect maar er is meer onderzoek nodig om te begrijpen hoe dit mechanisme precies werkt in het kader van de instapeconomie. De Human Capital Theory legt weliswaar uit dat personen met eerdere werkervaring in zekere mate van de leercurve omtrent vaardigheden hebben geprofiteerd, en daardoor beter kunnen scoren op aspecten van zelfredzaamheid (Becker, 1993; Knipprath & De Rick, 2015). Toch zouden bijvoorbeeld diepte-interviews kunnen worden ingezet om deelnemers te vragen naar de vaardigheden die zij in eerdere banen hebben opgedaan, hoe zij deze terugzien in hun huidige leven, en of zij zelf ontwikkeling ervaren in hun communicatieve of financiële zelfredzaamheid. Zulke inzichten zijn belangrijk om niet alleen statistische verbanden te duiden, maar ook om het programma beter af te stemmen op de leer- en ondersteuningsbehoeften van verschillende groepen deelnemers.

De robuustheidsanalyses laten een gemengd beeld zien. Hoewel het herhaalde mediatiemodel met een alternatieve afhankelijke variabele geen afwijkende resultaten opleverden, ten opzichte van Model 3, is uit de locatiedata een belangrijke nuance naar voren gekomen. De Stichting Wijk vol Waarde week wat betreft regressieresultaten duidelijk af van de stichtingen Lichtpuntjes en Gewoon Sociaal. Ten eerste blijkt dat deelnametijd in deze context significant en negatief samenhangt met financiële zelfredzaamheid. Dat wil zeggen: hoe langer iemand deelneemt aan de instapeconomie bij Stichting Wijk vol Waarde, hoe lager de kans op

financiële zelfredzaamheid. Dit staat in contrast met eerdere modellen waarin geen significant effect van deelnametijd werd gevonden, en suggereert dat bij deze specifieke stichting andere mechanismen of belemmeringen een rol spelen. Tegelijkertijd laat het model een sterk positief en zeer significant verband zien tussen communicatieve zelfredzaamheid en financiële zelfredzaamheid, in lijn met de hoofdbevindingen uit model 3. Dit bevestigt wederom dat communicatievaardigheden een belangrijke factor vormen voor financieel zelfstandig functioneren. De combinatie van een negatief direct effect van deelnametijd en een sterk positief effect van communicatieve zelfredzaamheid wijst mogelijk op een partiële mediatie of zelfs een *suppression effect* (MacKinnon et al., 2000). Dit betekent dat deelnametijd en communicatieve zelfredzaamheid tegengesteld inwerken op financiële zelfredzaamheid: terwijl communicatie bijdraagt, lijkt langer deelnemen hier juist tegenin te werken.

Ook is het negatieve en significante verband tussen opleidingsniveau en financiële zelfredzaamheid binnen deze subgroep opmerkelijk. Een voor de hand liggende conclusie op basis van deze resultaten zou zijn dat dit komt door ongewenste neveneffecten, die bijvoorbeeld gelinkt kunnen worden aan de stichting of de wijk Bouwlust en Vrederust waar Wijk vol Waarde is gevestigd. Dit onderstreept niet alleen het belang van maatwerk per locatie wat betreft eventuele beleidsimplementatie, maar ook het belang van verder onderzoek naar factoren die de wijk karakteriseren, in verband met achtergrondkenmerken van de deelnemers die gelinkt zijn aan Stichting Wijk vol Waarde. Dit is nodig om de in dit onderzoek gevonden verbanden beter te begrijpen.

De belangrijkste bevinding van deze scriptie is de indicatie dat communicatieve zelfredzaamheid een positieve invloed heeft op financiële zelfredzaamheid, maar dat meer onderzoek nodig is om deze relatie te bevestigen. Een mogelijke verklaring voor de niet-significante relaties, is dat verbeteringen mogelijk pas op de lange termijn zichtbaar worden. Een tweede belangrijke bevinding is dat de resultaten per stichting variabiliteit suggereren in de relatie tussen deelnametijd en financiële zelfredzaamheid, met communicatieve zelfredzaamheid als mediërende variabele. Wellicht kan een deel van deze verschillen verklaard worden door de kenmerken van de wijk en de deelnemers. Vervolgonderzoek is nodig om beter te begrijpen welke individuele en context gebonden factoren van invloed zijn op de effectiviteit van het programma en op de ontwikkeling van communicatieve en financiële zelfredzaamheid.

6.1 Discussie

Ondanks de interessante inzichten die dit onderzoek heeft opgeleverd over de relatie tussen de deelnametijd aan het instapwerk, financiële zelfredzaamheid en communicatieve zelfredzaamheid, zijn er een aantal beperkingen die besproken dienen te worden. Ten eerste ontbrak een nulmeting, waardoor de beginsituatie van deelnemers met betrekking tot financiële en communicatieve zelfredzaamheid niet kon worden vastgesteld. In plaats daarvan is gekeken naar variatie in deelnametijd tussen deelnemers, maar deze verschillen waren in de praktijk beperkt doordat de meeste respondenten rond dezelfde instroommomenten zijn begonnen aan het instapwerk. Om meer te kunnen zeggen over eventuele causale effecten, zou toekomstig onderzoek moeten inzetten op een meting voorafgaand aan de deelname. Op die manier kan de daadwerkelijke vooruitgang beter in kaart worden gebracht.

De veronderstelling dat een langere deelnametijd zou leiden tot een hogere financiële zelfredzaamheid, werd niet bevestigd. Een mogelijke verklaring is dat *self-efficacy*, het geloof in eigen kunnen, buiten beschouwing is gelaten. Personen met een lage *self-efficacy* ondernemen minder snel actie om hun verworven vaardigheden in te zetten, ongeacht de duur van deelname, met eventuele gevolgen voor hun financiële situatie. Hetzelfde geldt voor de motivatie van de instapeconomie deelnemers (Van der Werf et al., 2016; Madern et al., 2016).

Hoewel communicatieve zelfredzaamheid significant samenhangt met financiële zelfredzaamheid, werd geen verband gevonden tussen deelnametijd en communicatieve zelfredzaamheid. De kwaliteit van ondersteuning en sociale steun die via het instapeconomieprogramma worden aangeboden, kunnen hier een verklaring voor zijn. Wanneer de begeleiding onvoldoende aansluit bij de taal- en leerbehoeften van deelnemers, blijft de impact van deelname insignificant (Van der Werf et al., 2016; Madern et al., 2016). Om de relevantie van het onderzoek te vergroten, zouden ook de rekenvaardigheid en het probleemoplossend vermogen van de deelnemers moeten worden meegenomen in het onderzoek. Deze factoren zouden de relatie tussen deelnametijd, financiële zelfredzaamheid en communicatieve zelfredzaamheid tenslotte beïnvloeden (Fouarge et al., 2011).

De bevinding dat deelnemers met werkervaring meer profiteren van een langere deelnametijd wat betreft communicatieve vaardigheden, ondersteunt de Human Capital Theory. Tegelijkertijd zou het effect van werkervaring versterkt kunnen worden in een analyse waar de factoren motivatie en *self-efficacy* worden meegenomen. Mensen met eerdere werkervaring hebben mogelijk meer vertrouwen in hun eigen leervermogen of hebben meer motivatie om

zich verder te ontwikkelen (Van der Werf et al., 2016; Madern et al., 2016). Dat deze factoren niet zijn gemeten, beperkt de mogelijkheid om de werkelijke verklaringskracht van werkervaring volledig te begrijpen.

De negatieve relatie tussen deelnametijd en financiële zelfredzaamheid bij de Stichting Wijk vol Waarde wijkt af van de eerder gevonden resultaten en van de andere stichtingen. Dit suggereert dat contextuele factoren hier een rol spelen. Een *omitted variable* zou de kwaliteit van ondersteuning binnen de stichting kunnen zijn. Indien de begeleiding niet goed aansluit bij de doelgroep, kan dit een negatief effect hebben op motivatie en uiteindelijk de financiële zelfredzaamheid (Van der Werf et al., 2016). Het negatieve verband tussen opleidingsniveau en financiële zelfredzaamheid binnen deze subgroep, kan eveneens wijzen op onzichtbare mechanismen zoals gewoontegedrag in financieel handelen of een kloof tussen “willen” en “kunnen” financieel zelfredzaam zijn (Van der Werf et al., 2016; WRR, 2017; Sarwary et al., 2024).

Het is belangrijk te onderstrepen dat factoren zoals *self-efficacy*, rekenvaardigheid en sociale steun niet konden worden meegenomen in de analyse omdat hier geen data beschikbaar voor was. Dit beperkt de verklarende kracht van de getoetste modellen en vergroot de kans op *omitted variable bias* (Wilms et al., 2021). Daarnaast sluiten de toegepaste OLS-regressies omgekeerde causaliteit niet uit. Hierdoor kan sprake zijn van endogeniteit, wat de betrouwbaarheid van de schattingen ondermijnt. Toekomstig onderzoek zou daarom gebruik kunnen maken van modellen die hier beter mee omgaan, zoals *difference-in-difference-methodes* of het gebruik van instrumentele variabelen (Angrist & Pischke, 2014). Tot slot kan kwalitatief onderzoek een waardevolle aanvulling zijn om inzicht te krijgen in onderliggende mechanismen, subjectieve ervaringen of niet-geobserveerde factoren die in kwantitatieve modellen lastig te vangen zijn.

Literatuurlijst

- Algemene Rekenkamer. (2016). Aanpak van laaggeletterdheid. In *Aanpak van Laaggeletterdheid* (pp. 3–32) [Report].
- Amin, A., Cameron, A., & Hudson, R. (2002). *Placing the social economy*. Routledge.
- Angrist, J. D., & Pischke, J. (2014). *Mastering 'Metrics: The Path from Cause to Effect*. Princeton University Press.
- Asten, R. V. (2024). *Staat van de Stad 2024*.
- Barr, N. (2020). *The Economics of the Welfare State* (SIXTH EDITION). Oxford University Press. (Oorspronkelijk gepubliceerd 1987)
- Becker, G. S. & National Bureau of Economic Research. (1993). *Human capital* (Third, p. cm) [Book]. The University of Chicago Press.
<https://www.press.uchicago.edu/ucp/books/book/chicago/H/bo3681053.html>
- Bourdieu, C. P. (1986). Forms of capital. *Cultural Theory: An Anthology*.
<http://web.stanford.edu/~eckert/PDF/Bourdieu1986.pdf>
- Bourdieu, P., Edelman, M., Thompson, J. B., Raymond, G., & Adamson, M. (1992). Language and Symbolic Power. *Contemporary Sociology A Journal Of Reviews*, 21(5), 717. <https://doi.org/10.2307/2075589>
- Brosnan, P. (1995). Labour Markets and Social Deprivation. In *Griffith Research Online*. Griffith Research Online. <http://hdl.handle.net/10072/368734>
- Brouwer, P., Verhoeven, J., & Wiltthagen, T. (2018). Geen uitkeringen meer: van sociale naar participatiezekerheid. *Sociaal Bestek*, 80(4), 45–47.
https://doi.org/10.1007/s41196-018_00947

- Clark, T. (2006). Language as social capital. In *Applied Semiotics = Semiotique Appliquee* (Vol. 8, Nummer 18, pp. 29–41) [Journal-article].
<http://www.chass.utoronto.ca/french/assa/ASSA-No18/index.html>
- Coleman, J. S. (1990). *Foundations of Social Theory* (1ste editie) [eBoek]. Harvard University Press.
<https://books.google.nl/books?hl=nl&lr=&id=a4Dl8tiX4b8C&oi=fnd&pg=PA1&dq=Coleman>
- DiMaggio, P. (1979). Review: On Pierre Bourdieu; Reproduction in Education, Society and Culture. *American Journal Of Sociology*, 84(6), 1460–1474.
<https://www.jstor.org/stable/2777906>
- European Commission, & Ipsos European Public Affairs. (2023). Flash Eurobarometer 525 Monitoring the level of financial literacy in the EU. In *Flash Eurobarometer 525* [Report]. <https://doi.org/10.2874/956514>
- FNV. (2020). *VISIE EN ERVARINGEN FNV rapport over verdringing door re-integratie trajecten en 'vrijwilligers' werk*.
- Fouarge, D., Houtkoop, W., Van Der Velden, R., eco, & ROA. (2011). *Laaggeletterdheid in Nederland*. Expertisecentrum Beroepsonderwijs. <https://overoefenen.nl/wp-content/uploads/2021/02/Laaggeletterdheid-in-Nederland.pdf.pdf>
- Fujii, L. A. (2012). Research Ethics 101: Dilemmas and Responsibilities. In *PS: Vol. October 2012* (p. 717). <https://doi.org/10.1017/S1049096512000819>
- Gemeente Den Haag. (2022). *Werkoffensief +500: Pilot Evaluatie Instapeconomie*.
- Gemeente Den Haag. (2024a). *SUBSIDIEREGELING INSTAPECONOMIE DEN HAAG 2024*.

- Gemeente Den Haag. (2024b). *Begroting 2025 – Financiële verdieping: Armoede, Inkomen en Werk*. Geraadpleegd op 24 mei 2025, van [https://denhaag.begroting2025.nl/p24505/financiële verdieping](https://denhaag.begroting2025.nl/p24505/financiële%20verdieping)
- Grimshaw, D., Fagan, C., Hebson, G., & Tavora, I. (2025). A new labour market segmentation approach for analysing inequalities: introduction and overview. In *A new labour market segmentation approach*.
- Huston, S. J. (2010). Measuring financial literacy. In *The Journal Of Consumer Affairs* (Vol. 44, Nummer 2).
- Khairani, L., Pulungan, D. R. & Pulungan, D. A. (2019). The Role of Social Capital as a Mediator of Relationship Between Financial Literacy and Financial Inclusion of Student. *Universitas Muhammadiyah Sumatera Utara, Indonesia*.
<https://doi.org/10.4108/eai.18-72019.2288643>
- Kleinknecht, A., Kok, J., Ligteringen, B., Schippers, J., & van Egmond, A. (2016). Een onvoorwaardelijk basisinkomen of een basisbaan? *Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken*, 32(4), 360–366.
- Knipprath, H., & De Rick, K. (2014). How Social and Human Capital Predict Participation in Lifelong Learning. *Adult Education Quarterly*, 65(1), 50–66.
<https://doi.org/10.1177/0741713614561855>
- Lawley, D. N., & Maxwell, A. E. (1962). Factor Analysis as a Statistical Method. In *Journal Of The Royal Statistical Society. Series D (The Statistician)* (Vol. 12, Nummer 3, pp. 209–229) [Journal article]. Wiley for the Royal Statistical Society.
<https://www.jstor.org/stable/2986915>
- Leamer, E. E. (1983). Let's Take the Con Out of Econometrics. In *The American Economic Review* (Vol. 73, Nummer 1, pp. 31–43). American Economic Association.
<https://www.jstor.org/stable/1803924>

- Leontaridi, M. R. (1998). SEGMENTED LABOUR MARKETS: THEORY AND EVIDENCE. *JOURNAL OF ECONOMIC SURVEYS*, 12(1), 63–39.
https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1467_6419.00048
- Lucaci, A., Năstase, C., & Ștefan cel Mare University of Suceava. (2023). FINANCIAL LITERACY AND EMPLOYMENT: AN OVERVIEW AND BIBLIOMETRIC ANALYSIS. *Journal Of Financial Studies*, VIII(Special Issue), 129–131.
- MacKinnon, D. P., Jr., Krull, J. L., & Lockwood, C. M. (2000). Equivalence of the Mediation, Confounding and Suppression Effect. In Society for Prevention Research, *Prevention Science* (Vol. 1, Nummer 4).
- Madern, T., Jungmann, N., Van Geuns, R., Stichting Beheer en Ontwikkeling Instrumenten Ondersteuning Vakmanschap Sociaal Domein, Stichting Lezen & Schrijven, & Rijksoverheid.(2016). *Over de relatie tussen lees- en rekenvaardigheden en financiële problemen*.
- Mandrysz, W. (2020). Community-Based Social Economy – Social Capital and Civic Participation in Social Entrepreneurship and Community Development. *Management Dynamics in The Knowledge Economy*, 8(1), 81–93. <https://doi.org/10.2478/mdke2020-0006>
- Onstenk, A., Van Houten, M., Franken, M., Ton Wilthagen, Divosa, Movisie, & ministerie van VWS. (2022). *Waardevol werken, de stand van zaken*. Movisie.
https://www.movisie.nl/sites/movisie.nl/files/202206/Waardevol_werken_de_stand_van_zaken.pdf
- OECD. (2018). *The Productivity-Inclusiveness Nexus*. OECD Publishing.
<https://doi.org/10.1787/9789264292932-en>
- Putnam, R. D. (1993). *Making democracy work: Civic traditions in modern Italy*. Princeton University Press.

- Reich, M., Gordon, D. M., & Edwards, R. C. (1973). *Dual labor markets: A theory of labor market segmentation*. *American Economic Review*, 63(2), 359–365.
<https://digitalcommons.unl.edu/econfacpub/3>
- Remund, D. L. (2010). Financial Literacy Explicated: The Case for a Clearer Definition in an Increasingly Complex Economy. *Journal Of Consumer Affairs*, 44(2), 276–295.
<https://doi.org/10.1111/j.1745-6606.2010.01169.x>
- Retolaza, J.L. & San-Jose, L. (2011). “The social economy and stakeholder theory, an integrative framework for the socialisation of capitalism”, CIRIEC-España, *Revista de Economía Pública, Social y Cooperativa*, no. 73, Special Issue, pp. 193-213.
- Sarwary, S., Willems, R., Hartman, C., Steenbekkers, A., Muiderman, K., & Sociaal en Cultureel Planbureau. (2024). Wie wil moet het kunnen: Mensbeelden van burgers bij leren en ontwikkelen. In *Sociaal en Cultureel Planbureau*. Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Sen, A. (1999). *Development as Freedom*. Oxford University Press.
- Sepp, F., Wentink, T., & Lectoraat Inclusieve Arbeid. (2023). Working Paper: Veerkracht en arbeidsuitsluiting. In Kenniswerkplaats Stedelijke Arbeidsmarkt, *Kenniswerkplaats Stedelijke Arbeidsmarkt* (definitief 1.2, p. 2).
<https://www.hogeschoolrotterdam.nl/contentassets/745a05e13790466094428eab52631bf/seppwentink2023veerkrachtkwp.pdf>
- Setiawan, M. A., Salim, U., & Khusniyah, N. (2021). THE MEDIATING ROLE OF SOCIAL CAPITAL IN THE RELATIONSHIP BETWEEN FINANCIAL LITERACY AND FINANCIAL INCLUSION. *Jurnal Aplikasi Manajemen*, 19(4), 782–790.
<https://doi.org/10.21776/ub.jam.2021.019.04.07>
- Shefrin, H. & Belotti, M. L. (2019). Broadening the Scope of Financial Literacy To Incorporate Self-Control, Budgeting, and Heuristics. In *Leavey School Of Business*. <https://ssrn.com/abstract=3438681>

- Sherraden, M. & University of Missouri – St. Louis, Center for Social Development. (2010). *Financial Capability: What is It, and How Can It Be Created?*
- Thomas, A., & Gupta, V. (2021). Social Capital Theory, Social Exchange Theory, Social Cognitive Theory, Financial Literacy, and the Role of Knowledge Sharing as a Moderator in Enhancing Financial Well-Being: From Bibliometric Analysis to a Conceptual Framework Model. *Frontiers in Psychology*, 12.
<https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.664638>
- Van der Werf, M., Blanken, I., Schonewille, G., & Nibud/Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting. (2016). Het bevorderen van financiële zelfredzaamheid. In *Literatuurstudie* (pp. 3–35). https://www.kennisbundel.nl/wp-content/uploads/2016/10/Literatuurstudie_financiele_zelfredzaamheid_Nibud2016.p
- Van Echtelt, P., Eggink, E., Sadiraj, K. (2023). *Een brede blik op bijstand*. Sociaal en Cultureel Planbureau.
<https://www.scp.nl/binaries/scp/documenten/publicaties/2023/06/09/een-brede-blikop-bijstand/Een+brede+blik+op+bijstand.pdf>
- Van Echtelt, P., Sadiraj, K., Hoff, S., Muns, S., Karpinska, K., Djurre Das (wrr), Versantvoort, M., & Lisa Putman. (2019). *Eindevaluatie van de Participatiewet*. Sociaal en Cultureel Planbureau.
<https://www.scp.nl/binaries/scp/documenten/publicaties/2019/11/19/eindevaluatievan-departicipatiewet/Rapport+Eindevaluatie+van+de+Participatiewet.pdf>
- Van Groos, J., De Boer, H., Dijkstra, R., Tegelaar, I., & Kenniscentrum Psychologie en Economisch Gedrag. (2022). *Een onderzoek naar de effectiviteit van de werkwijze van Stichting SchuldHulpMaatje Den Haag*.
https://www.kcpeg.nl/content/files/op_weg_naar_financiele_zelfredzaamheid.pdf
- Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR). (2017). *Weten is nog geen doen: Een realistisch perspectief op redzaamheid*. Amsterdam University Press.
<https://www.wrr.nl/binaries/wrr/documenten/rapporten/2017/04/24/weten-is-nog-geen-doen/R097-Weten-is-nog-geen-doen.pdf>

Wilms, R., M" Athner, E., Winnen, L., Lanwehr, R., Vrije Universiteit Amsterdam, South Westphalia University of Applied Sciences, & Technische Hochschule Mittelhessen University of Applied Sciences. (2021). Omitted variable bias: A threat to estimating causal relationships. In *Methods in Psychology* (Vol. 5, p. 100075).
<https://doi.org/10.1016/j.metip.2021.100075>